

نبذة في العقيدة الإسلامية (شرح
أصول الإيمان) (الحرمين والجمعية)

Fɔkasurunya Silamaya
dousoukouna-siri la

Fɔkasurunya Silamaya dousoukouna-siri la

Muhamad bin Salih Al-Uthaymin

Fɔkasurunya Silamaya dusukuna-siri la

Ni lɔnibaga ba ka sɛbeli ye.

Min ye Muhamadu bin Salihi Al-Usaymiin

Alla ka yafa a ma, ani a bangebaw, ani silamaw
bɛɛ.

N'be nka kitabu damine ni Alla tɔgɔ barikama ye,
dunya nɛma tigi ani lahara nɛma kerekɛrɛni tigi.

kouma jɛ bila.

Tano be Alla ye, an b'a tano, an be demɛ jini a fɛ,
an be yafa jini a fɛ, an be tubi ka kɔsegi a ma. Ani
anw be tanga jini Alla fɛ ka bɔ anw niw ka
jugumaw ma, ani ka bɔ anw ka kɛwale jugumanw
ma, Mɔgɔ min Alla y'a kanda, filibaga te o tigi la, wa
mɔgɔ min a y'a fili, kandabaga te o tigi la, Ani ne be
sereya kɛ ko tigi gɛrɛ tey ni Alla kelen tɛ, jɛn jɔgɔn
t'a la, Ani ne be sereya ko Muhamadu ye a ka jɔn ye,
ani a ka ciden. Alla ka nɛma ni kisi be a ye, ani a ka
denbaya, ni a ka sɔhabaw, ani mɔgɔ min tugu o kɔ
jumanya la.

O kɔfɛ: A lɔn ko (Alla kelenbagatiya lɔniya) le ye
lɔniyaw bɛɛ la kɔrɔtani ye, ani o bɛɛ ka daraja ba,

ani o bεε ka min pinini wajibiyani le; sabula o le ye Alla kɔrɔtani lɔn ye, ani a tɔgɔw, ani a mankutuw, ani a ka hakew a ka jɔnw kan, ani sabula o le ye sira dayelena ye ka taga Alla kɔrɔtani ma, ani o le ye a ka sariyaw sinsin fɛn ye.

O le kosɔn: Ciladenw bεε bɛna ka weleli kε ka taga a ma, Alla kɔrɔtani ko:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا نُوْحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ 25﴾

{An (Alla) ma ciden si ci i jε, fɔɔ an ye gundo siri kana di a ma ko: «tigi si tey fɔɔ Ne, o le kosɔn, aw ye Ne bato.» 25} [Al Anbiya: 25].

Wa a sereya la a yεrε ye ni kelenya ye, ani a ka mεlekew ni lɔnikelaw fana b'o sereya, Alla kɔrɔtani ko:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ 18﴾

{Alla sereya la ko tigi si tey n'a le tε, ani mεlekew ni lɔnikelaw fana b'o sereya - min ye telenbaga ye a ka kow la, tigi gerε tey ni a le tε, Masa Fangatigi, kolɔn Masa 18}. [Aali-Imran:18].

Tun ma min na ni kela Alla kelenbagatiya cogoya ye, a jagoyala silama bεε kan ko a ka a mako don a la ka a kalan, ka a la kalan, ka a kɔrɔ miiri, ani ka la a la; walasa a ka a ka dina lɔ sinsin fɛn puman kan, ni hakili sigi ani yεrε kolo ye; walasa a ka nema sɔrɔ ni a yiri denw ye, ani a nafaw.

Alla le ye bensema tigi ye

A walafibaga ka kuma jε bla

Silamaya dina

Silamaya dina: O ye dina ye Alla ye Muhamadu ci ni min ye, Alla ka nɛma ni kisi b'a ma, Alla y'a kɛ dinaw laban ye, a y'a dafa a ka jonw ye, a ye nɛma dafa o kan ni a ye, a son na a ma k'a kɛ o ka dina ye, o la, dina si te mine mɔgo si fɛ fɔɔ ale. Alla kɔrɔtani ko:

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا 40﴾

Muhamadu ma kɛ aw dɔla kelen fa ye nga Alla ka ciden le ani Nabijumaw laban, wa Alla ye fɛn bɛɛ lonbaga ye. [Al Ahzaab:40].

Ani A ko min kɔrɔtani le :

﴿...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...﴾

{...Bi lon na, ne ye aw ka dina dafa aw ye, ka nka nɛmaw dafa aw kan, ani ka diɲɛ ka silamaya kɛ aw ka dina ye...} [Al Maaida: 3].

Ani A ko min kɔrɔtani le :

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ...﴾

(Alla ka dina ye silamaya le ye) Aali-Imran: 19]

Ani A ko min kɔrɔtani le :

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ 85﴾

Ni mɔgo min ka dina gɛrɛ ta min te silamaya dina ye, o te mine a ma, wa lahara fana, a bena kɛ bɔnɛbagaw cɛma 85}. [Aali Imran: 85].

Alla kɔrɔtani k'a wajibiya mɔgɔw bɛɛ kan ko o ka dina kɛ Alla kɔrɔtani ye ni silamaya dina ye, k'a fɔ A ka ciden ye, Alla ka nɛma ni kisi b'a ma, ko:

﴿قُلْ يَٰأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ (158)

{A fɔ ko: «Yaa alugu adamadenw, can na, Ne ye Alla ka ciden ye a bɛɛ ma, sankolow ni dugukolo masaya be min bolo; tigi gɛrɛ tey fɔɔ ale, ale le be penemanya di, ka saya fana kɛ, o la, aw ka la Alla la n'a ka ciden la, Nabijuma min te sɛbɛ den kalan, min la la Alla la n'a ka kumaw la, ka tugu a kɔ, janko aw ka sira sɔrɔɔ»}. [Al Aaraf: 158].

A nana Sahih Muslim kɔnɔ: ka bɔ Abu Hurayrata fɛ Alla ma diɲɛ na a ma ko Alla kira, Alla ka nɛma ni kisi be a ma, a ko:

«وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَمَةِ يَهُودِيٍّ وَلَا نَصْرَانِيٍّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ».

"N'be nkali masa la ne Muhamadu nii be masa min bolo, ni mɔgɔ o mɔgɔ ka ne ka ko men mantɔn ni na, a kela Yahudiya ye wala Nasara, ka sa k'a sɔrɔ a ma limaniya fɛn ma ne cila ni min ye, o tigi bena ke tasuma mɔgɔw la.¹"

Wa ka limaniya a ma o ye: ka a ka kuma centigiya k'a son a la ani kan labato; a centigiyali dɔrɔn tɛ. O

¹ Muslimu y'o lakali: Kitabul iman na, babu: wajibiyali la ka limaniya an ka Nabijuma Muhammadu (Alla ka nɛma ni kisi b'a ma) ka cila ma mɔgɔw bɛɛ ma, ani dinaw wili li ni a ka dina ye, hadisa la min jate ye (153).

le kosɔn, Abu Talibi ma ke limaniya бага ye Ciden ma (Nema ni kisi b'a ma), hali n'a y'a ka kuma centigiya, ani k'a sereya ko a ye dina fisamanw do ye.

Silamaya dina: a be dina kɔrɔw ka nafaw bee lajen, a sankɔrɔtali o kan sabula a be ben wagati bee ma, ni yɔrɔ bee ma, ani siya bee. Alla kɔrɔtani ko a ka Ciden ye:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ...﴾

{Wa An (Alla) ye kitabu jigi kana i ma ni cen ye, k'a ke centigiya fen ye kitabuw la minw kon na a je, ani k'a ke kolɔsili fen ye o kan...} [maa-ida: 48].

K'a fo ko a be ben wagati bee ma, ani yɔrɔ bee, ani jama kuru bee ma: o ye ko a mineni te jama kuru ka here fongɔɔngɔya wagati si kɔnɔ walima yɔrɔ do la, nga o le ye a jan ye. A kɔrɔ te ko a be majigiya wagati bee ma ni yɔrɔ bee ani jama kuru bee ma, i nafa mɔgo dɔw b'a fe cogo min na.

Silamaya ye dina lakika ye, Alla kɔrɔtani y'a latige ko mɔgo o mɔgo be a mine ka je, a bena a deme ani k'a kɔrɔta tɔw bee kan. Alla kɔrɔtani ko:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ 9﴾

(A le le ka a ka ciden ci ni kandaya ye ani dina lakika ye, walisa a ka a kɔrɔta dinaw bee kan, hali n'a ma diya filankafo ye). [Al scff: 9].

Ani A ko :

﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا
 اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعْدِ
 خَوْفِهِمْ اٰمَنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ
 ﴾55

﴾Alla ka lahirita limaniya jonw ye aw la ani bara
 numan kelaw, ko a bena o ke nonabilaw ye
 dugukolo kan, I nafa a ye nonabila di mogow ma
 minw kon na o je, ani siga t'a la, a bena o ka dina
 sabati a ye min sugandi o ye, a bena o ka siranya
 nonabila ni hakili sigi ye siga t'a la. O bena ne bato,
 o tena ne jen ni foy ye. Ni mogow o mogow ka ban o ko,
 o tigiw le ye cennikelaw ye 55﴿ [An-Nur:55].

Silamaya dina ye dusukuna-siri ni sariya le ye, a
 dafani le a ka dusukuna-siri la, ani a ka sariyaw la:

1- a be yamaruyali ke ni Alla kelenbagatiya ye, a
 be gweni ke ka bo filankafoya ma.

2- A be yamaruyali ke ni can fo ye, ka gweni ke ka
 bo galon tige ma.

3- A be yamaruyali ke ni tileninya ye, k'a gweni
 ke ka bo tilenbaliya ma, Tileninya ye fen boniw ka
 ke kelen ye ani ka danfara don fenw ce minw te
 kelen ye.

Tileniya korow te ko ka cew ni musow ke kelen ye
 i nafa mogow dow b'a fo cogo min na ko: Silamaya
 dina ye kereya dina ye, k'o fo k'a to ten. Sabu kereya
 fen suguya ce ye tilenbaliya le ye min Silamaya te na
 n'a ye, ani a kebaga te tano.

4- A be Yamaruyali ke ni lanaya ye, ka gweni ke
 ka bo janfa ma.

5- A be Yamaruyali ke ni layiru dafa ye, a be gwɛni ke ka bɔ janfa ma.

6- A be yamaruyali ke ni numanya ye ka taga bangebaga ma, a be gwɛni ke ka bɔ bangebaga sɔsɔ ma.

7- A be yamaruyali ke ni sinji tugu ye, o lugu ye masurunya mɔgɔw ye,
a be gwɛni ke ka bɔ sinji tige ma.

8- A be yamaruyali ke siginɔgɔn numanya ma, ka gwɛni ke ka bɔ siginɔgɔn juguya ma.

Kuma bɛɛ lajɛni ye ko: Silamaya be yamaruyali ke jogo numan bɛɛ la, ani a be gwɛni ke ka bɔ jogo jugu bɛɛ ma. Ani a be yamaruyali ke kewale numan bɛɛ la, ani a be gwɛni ke ka bɔ kewale jugu bɛɛ ma.

Alla kɔrɔtani ko:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَنِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ٩٠﴾

{Can na, Alla b'aw yamaruya ni tilenniya ni numanya ye ani ka di li ke aw badenmaw ma. Ani a be gwɛnni ke ka bɔ kakalayakow mɔ, ko juguw ani dantɛmɛ ma, A b'aw ladi janko aw hakili ka jigi a la..}. [An Nahl: 90].

Silamaya lɔsenw

Silamaya lɔsenw: o ye a lɔsenw ye a lɔla minw kan, o ye loru: o jɛfɔ la halisa la Ibn umar ka min lakali, Alla ka dipe be o fila ma, ko kira, Alla ka nema ni kisi b'a ma, ko:

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةٍ: عَلَى أَنْ يُوجَدَ اللَّهُ - وَفِي رَوَايَةٍ عَلَى خَمْسٍ -: شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَصِيَامَ رَمَضَانَ، وَالْحَجَّ»

«Silamaya lola fen loru kan: Alla kelenbagatiya- a nana Hadisa nasira gere la fen loru kan-: ka sereya ko tigi si tey fɔɔ Alla tɛ, ani ko Muhamadu ye a ka jɔn ni a ka ciden ye, ani ka seli lo, ani ka jaga bo, ani ka sunkalo sun, ani ka heji ke» Cɛɛ dɔ ko: Heji, ni sunkalo sun? A ko:

«لَا، صِيَامُ رَمَضَانَ، وَالْحَجُّ»

«Ayi, sunkalo sun ni Heji» Ni cogo le la nka men Alla ka ciden fe, Alla ka nɛma ni kisi b'a ma¹.

1- Ka sereya ke ko tigi gere tey fɔɔ Alla, ani ko Muhamadu ye a ka jɔn ani a ka ciden ye, o ye: lanaya yere yere ye, min be fo ni nen ye ni sereya fo cogo ni la, a be i nafa, a ya lanaya ke o ko la, a be a sereya, wa ni sereya kela losen kelen ye k'a sɔɔ sereya kela min kan o te kelen ye:

Kelen a ye ke sabu: Ciden - Alla ka nɛma ni kisi b'a kan - ye Alla kɔɔtani ka kuma lasebaga ye, o kama, ka sereya ke a ka jɔnya la n'a ka cidenya kan, o ye ka sereya ke ko tigi si tey ni Alla tɛ dafali ye.

Walima: sabu o sereya fila ninugu le be kewalew ya ɲɛ n'o ya mine sigi na ye; sabu wale dɔ te se ka ɲɛ, walima ka mine, fɔɔ ni a kela ni kɔɔɔgweya ye

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Iman kɔɔɔ, hadisa la min jate ye (8), ani Muslimu fana: Kitabu Iman, babu Annabi nɛma ni kisi b'a ma ka kuma: Silamaya lo la losen loru kan, hadisa la min jate ye (16).

Alla kɔrɔtani ye ani ka tugu a ka ciden kɔ Alla ka nema ni kisi b'a ma.

ni kɔnɔgwɛya ye, sereya be sabati ko tigi gɛrɛ tey ni Alla tɛ, wa ni Alla ka ciden labatoli ye, sereya be sabati ko Muhamadu ye a ka jɔn ni a ka ciden ye.

Ni sereya ba nafaw dɔ ye: ka dusu ni nii kanhɔrɔnya ka bɔ danfɛnw ka jɔnya la, ani ka bɔ mɔgɔw labato la minw ma kɛ cidenw ye.

2- min ye seli lɔ ye: O ye ka Alla kɔrɔtani bato k'a kɛ tileninya ni dafaniya cogo la a wagatiw ni a cogoyaw la.

A nafaw dɔ ye: dusu laferɛli, ni jɛ sabati, ani ka farali kɛ ka bɔ tiɛ ni la kow ni ko jugu la.

3-min ye Ka jaga bɔ: o ye Alla kɔrɔtani bato ye ni hake jagoyani bɔ ye jaga nafolow la, jaga jagoya la minw la.

A nafaw dɔ ye: ka nii saniya jogo ka bɔ jugu ma (tɛgɛgɛlenya) ani ka silamaya ni silamaw ka makoyaw dafa.

4- min ye sunkalo sun ye: o ye ka bato kɛ Alla kɔrɔtani ye ni yɛrɛ minɛ ye ka bɔ sun tiɛ fɛnw ma sunkalo telefɛ.

A nafaw dɔ ye: ka nii degi fɛn kanuniw toli la; Alla kɔrɔtani ka diɛ jini kosɔn.

5- min ye ka Alla ka so heji: o ye Alla kɔrɔtani bato ye n'a ka so saniman tagali ye, ka Heji baraw keli kosɔn.

A nafaw dɔ ye: yere degi wari ni farikolo dilila Alla kɔrɔtani bato la, o kosɔn, heji ye jihadi sugu dɔ ye Alla kɔrɔtani ka sira kan.

An ye nafa minw fɔ o sinsin fenw la, ani an ma minw fɔ, o lugu b'a to manton be ke silamaya manton saniya ni a a ka puman ye, min be dina lakika ke Alla ye, ani a be danfenw barapɔɔɔnya ni tileninya ni cɛn ye. Sabula Silamaya sariya tɔw be ɲe ni ni sinsin fenw ɲe ye, manton ka kow be ɲe n'o ka dina ɲe ye, ani o ka kow ɲe be bɔ o bolo hake la o ka dina kow ɲe bola o bolo min na.

Ni mɔɔɔ o mɔɔɔ b'a fe ka ni famu ya, o tigi ye Alla kɔrɔtani ka kuma kalan:

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ 96 أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ نَائِمُونَ 97 أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ 98 أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ 99﴾

﴾Ni ni dugu mɔɔɔw tun limaniya la, ka siran Alla ɲe, an tun bena here dayele o ye ka bɔ sankolo ni dugukolo la; nga o ya galon tigeɣa, o la, an k'o mine n'o ya keɣalew ye..﴿

Yala dugu mɔɔɔw hakili latige la ko ne Alla ka jangata tena na o ma sufe k'a sɔrɔ o be sunɔɔ la wa? 97

Walima dugu mɔɔɔw hakili latige la ko nka jangata tena na o ma sɔɔɔma k'a sɔrɔ o be toron na wa? 98

Yala o hakili latige la Alla ka dabali ma wa? Mɔgo si hakili te latige Alla ka dabali ma fɔɔ bɔnɛbagaw 99﴿ [Al Aaraf: 96-99].

A ye mɔgo fɔlow ka tariku file; tariku ye hakili jigi ye kolɔn naw ye ani famuyali mɔgow ye minw dusukun ma datugu. An be demɛ jini Alla le fɛ.

Silamaya dusukouna-siri sinsin fɛnw

Silamaya dina: -i nafa an y'a yira fɔɔ- dusukuna-siri ni sariya la, an ye dɔ fɔ a ka sariyaw la, ani an y'a lɔsenw kofɔ minw be jate a sariyaw sinsinnanw ye.

Min ye silamaya dusukuna-siri ye, a lɔsenw ye: ka limaniya Alla ma, ani a ka melekew, ni a ka gafew ni a ka cidenw ni lon laban, ani latige a puman ni a juguman.

Ni lɔsenw dalilu nana Alla ka Kitabu ni a ka ciden ka Sunna la, Alla ka nema ni kisi b'a ma.

Alla kɔrɔtani ko a ka Kitabu kɔnɔ:

﴿لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ...﴾

(Numaya te k'i nɛsin kɔrɔn fan fɛ walima telebin fan fɛ, nga Numanya ye ka la Alla la ani lon laban ni melekew ni kitabu ni nabipumaw la...). [Al Bakara: 177]. Ani Alla ko latige la:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ 49 وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَجْدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ 50﴾

{can na, n'ye fɛn bɛɛ dan ni latige ye 49}

“n'ka ko be ni kuma kan kelen le ye i nafa nɛ fileli. 50” [Al kɔmar : 49,50].

Alla kira ka Suna la, Alla ka kisi ni nɛma be a ma, a ko tuma min na a ka Mɛlɛkɛ Jibril jabi a ka piningali la ka bɔ limaniya ma:

«الْإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ: خَيْرِهِ وَشَرِّهِ».

Limaniya ye: ka la Alla la, ani a ka mɛlɛkɛw, ani a ka gafew, ani a ka cidenw, ani lon laban, ani a ka la latige la: a puma ni a juguma.¹

ka limaniya Alla kɔrɔtani ma

Limaniya Alla ma, o be ko naani ta:

Ko fɔlɔ: ka limaniya ko Alla bey:

Can na Adamaden dan cogo, hakili, sariya, ani sɔmi bɛɛ ye dalilu kɛ ko Alla kɔrɔtani bey.

Adamaden dan cogo ka dalilu ta fan fɛ k'a fɔ ko Alla kɔrɔtani bey: danfɛn bɛɛ dan na ni lannaya ye a Danbaga la k'a sɔrɔ a ma kɔn ka miri walima k'a kalan, ani mɔgo si te bɔ o wolocogo ka lapinitaw la fɔɔ ni fɛn dɔ don na min dusukun na min b'a bɔ o la. Alla ka ciden ka kuma kan kosɔn, Alla ka nɛma ni kisi be a ma:

«مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ».

«Den si te wolo fɔɔ fitira kan, a bangebagaw le b'a kɛ Yahudiya ye, walima keretien walima tasuma batola ye.»²

¹ Muslim y'o lakali Kitabu Iman la, hadisa la min jate ye (8), ani Abu Dawuda: Kitabu Suna la, Babun: Qadari la, hadisa la min jate ye (4695).

² Bukhari y'o lakali: Janaza kitabu la, ni denmisen silama sa la, yala a be la seli wa, ani yala silamaya be yira denmisen na wa, hadisa la min jate ye (1292), ani Muslimu: Qadar la kitabu, babu: den woloni bɛɛ be wolo fitira kan a

2- Min ye hakili ka dalilu ye k'a sabati ko Alla kɔɔtani bey, o ye ko danfenw, minw nana ka kɔn ani minw nana kɔfɛ, Danbaga dɔ ka kan ka sɔɔ min y'o dan; sabu o te se k'o yere dan o yere ma, o fana te se ka dan kunfe bolo ma.

O te se k'o yere dan; sabu fen t'a yere dan; sabu sani a ye sɔɔ a tun te foy ye, o la a be se ka ke Danbaga ye cogo di?

Wa a te se ka na kunfe bolo ma; Sabu kewale bee la kebagu be a la, Wa sabula a laben cogo dafani puman, ani fen bee ka jɛɔɔɔnya dafani ɔɔɔɔ fe sababuw ni o ketaw la, o b'a barli tigenkan boloma ko a ka ke a yere ma; sabu fen min kela a yere ma, labeni te a damine na, o la, cogo di a be se ka laben a tolila ani a ka yiriwali la?

Wa ni ni danfenw te se k'o yere dan, walima k'o na kunfe bolo ma; a kela jagoya ye ko danbaga dɔ b'o la, wa o le ye Alla ye, dunya bee Tigui.

Alla kɔɔtani y'o hakili tigenkan dalilu n'a buruhan fɔ suratu ʒuri kɔɔ, k'a fɔ ko:

﴿أَمْ خُلِيفُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخٰلِفُونَ ۝۳۵﴾

{yala o dan na n'a ma ke Danbaga ye, walima o ye o yere danbagaw ye? 35} [At-Tur: 35]. O kɔɔ ye ko: o ma dan danbaga kɔ, ani o te o yere danbagaw ye; o la a jagoya la ko o Danbaga ye Alla kɔɔtani le ye, Alla min ka here ka ca. O le kosɔɔ, tuma min na

kɔɔ, ani kafiriw denmisenw ni silama denmisenw ka saya sariya hadisa la min jate ye (2658).

Jubayru bun Mut-imi Alla ma dijɛna a ma- y'a mɛn Alla kira fɛ- nɛma ni kisi be a ma- a be Suratu Tur kalan na, a sela ni aya ninugu ma:

{أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخُلُقُونَ 35 أَمْ خُلِقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بَلْ لَا يُوقِنُونَ 36 أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصْطَبِرُونَ 37}

{yala o dan na n'a ma ke Danbaga ye, walima o ye o yɛɛ danbagaw ye? 35}

Yala o ye sankolo ni dugukolo dan? O kuma toy, dɛngɛnɛya бага tɛ o ye. 36}

Yala i Matigi ka naɗolow magazan b'o lugu le bolo, walima o lugu le ye seɓagaya tigiw ye? 37} [At-Tur: 35-37].

O tuma na Jubayr tun ye filankafo le ye, a ko: «N' dusukun tun be jini ka pan ka taga, o le tun ye sian fɔɓo ye limaniya sigila n' dusukun na.»¹.

An ye misali do di min be o gɛya: ni mɔgo do y'i sangaso do kofɔ i ye min lola ka jɛ, nankɔw k'a lamini, bajiɓ be woyo o ni jɔgɔn cɛ, tapiw ni dilanw kɛla k'a labɔ, ani a masirini le ni masirifɛnw ni minan suguya bɛɛ ye. N'a tun y'a fɔ i ye ko ni sangaso n'a dafa fɛnw bɛɛ y'o yɛɛ dan, wala ko a dan na a yɛɛ ma ni a ma ke danbaga ye, i tun bena teliya k'a sɔsɔ ani k'a galontigɛya, ani i tun bena a ka kuma jate nalomanya kuma ye. O bɛɛ kɔ, O la, yala a be se ka ke ko ni dunya belebeleba, n'a ka dugukolo, a ka sankolo, a ka lolobaw, a ka cogoyaw, n'a ka labɛn kabakomanw ni o be mɔgow kabakoya, a ka

¹ Bukhari y'o lakali: Suratu Wa-t-Turi la, hadisa la min jate ye (4854).

yeɛɛ dan walima a dan na kunfe bolo ma k'a sɔɔɔ danbaga tey wa?

3- Min ye sariya ka dalilu ye ka yira ko Alla bey: o ye sabu sankolola gafew bæɛ be o kuma fɔ, ani o nana ni min ye sariya tileninw na minw be tali ke danfenw ka nafaw la, o ye dalilu ye k'o bɔla Matigi kolɔn na dɔ fe min b'a ka danfenw ka nafaw lɔn. a ni a nana ni dunya kibaro minw ye ni wagatiw k'a yira ko can le, o b'a yira ko o bɔla Matigi dɔ le fe min be se k'a fen dan a ye min fɔ an ye.

4- Min ye sɔmi daliluw ye minw b'a yira ko Alla bey, o be sɔɔɔ cogo fila la:

A fɔlɔ ye: an be min mɛn ani an be min seriya Duawu kelaw jabili la ani tɔɔɔɔ bagatɔw demɛn la, o ye tigenkan dalilu ye min b'a yira ko Alla kɔɔɔtani bey, Alla ko (saniya be a ye):

{وَلَوْحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ...}

{Ani i ye Nuhu kofɔ, tuma min na a ka duawu ke ka kɔn, An (Alla kɔɔɔtani) k'a jabi...} [al'anbia: 76].
Ani Alla kɔɔɔrtani ko :

{إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَبَ لَكُمْ...}

{I hakili jigi tuma na min na a ka demɛ pini aw tigi fe, A k' aw jabi...} [Al Anfal:9].

a be Sahih Al-Bukhari kɔnɔ, min minɛna Anas fe, Alla ka dipe a ma, a ko:

«إِنَّ أَعْرَابِيًّا دَخَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ -وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ- فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْكَ الْمَالُ، وَجَاعَ الْعِيَالُ، فَادْعُ اللَّهَ لَنَا؛ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَدَعَا، فَتَارَ السَّحَابُ أَمْثَالَ الْجِبَالِ، فَلَمْ يَنْزِلْ عَنْ مِنْبَرِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْمَطَرَ يَتَحَادَرُ عَنْ لِحْيَتِهِ».

«burusi kɔɔ Arabu dɔ don na juma lon dɔ la, k'a sɔɔ kira tun be kutuba kela nema ni kisi b'a ma, A ko: E Alla ka ciden, wari ban na, denbayaw be kɔɔ la, o la, i ka Alla dali an ye; A k'a bolow kɔɔta ka Alla dali, sankabaw wilila i ko kuruw, a ma jigi ka bɔ a ka minbar kan fɔɔ n' ye sanji bɔɔ ye a bonbonsi la. »¹.

juma filana na; o burusi kɔɔ Arabu walima mɔɔ gere wilila k'a fɔ ko: E Alla ka ciden, bonw bin na, wari tunu na jila, o la, i ka Alla dali an ye; a k'a bolow kɔɔta a ko nema ni kisi b'a ma:

«اللَّهُمَّ حَوِّالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا»

«Ya Alla, a ke an lamini la, kana a ke an kan» A te fan si yira, fɔɔ o ka yeɓema².

Duawu kelaw ka duawuw jabili ye fɛn ye min sereyani le fɔɔ ka se bi ma; mɔɔɔw ye minw b'i seme Alla la ni kɔɔɔɔweya ye, ani k'a duawu jabi saratiw dafa.

A fila na: ko Nabipumaw ka kabakomafenw minw be wele ko kabakow, o minw mɔɔɔw b'o ye walima k'o mɛn, o ye tigenkan daliluw ye ko o cibaga bey, o le ye Alla kɔɔɔtani ye; sabula o ye kow le ye minw bɔla mɔɔɔya kɔɔ, Alla kɔɔɔtani b'o ke ka a ka cidenw demɛ, ani k'o sementiya.

¹ Bukhari y'o lakali: Jumaka Kitabu la, Istisqa Jumaka khutuba la o bonda la, hadisa la min jate ye (891).

² Bukhari y'o lakali: Kitabu Jumaa kɔɔ, Baabu Al-istisqaa Jumaa lon Khutbati, hadisa la min jate ye (891), ani Muslimu: Kitabu Salaatil Istisqaa, Baabu ad-Du'a la Istisqaa, hadisa la min jate ye (897).

O misaliya do ye Musa ka kabako ye, kisi b'a ma, tuma min na Alla korotani y'a fo a ye ko a ka baji bugo n'a ka bere ye, o la, a y'a bugo, a tilanna ka ke sira jani tan ni fila ye, ji be o ce i nafa kuluw, Alla korotani ko:

﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ 63﴾

an ye wahayu ci Musa ma ko: «I ka baji bugo n'i ka bere ye», a tilan na, a tilan yoro kelen kelen bee kela i nafa kuluba. [Alshueara 63].

Misali fila na: Isa, Alla ka kisi be a ma, ka kabako, a tun be suw lakunu, k'o labo o ka kaburuw kono n'Alla ka dipe ye. Alla korotani ko o ko la:

﴿...وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ...﴾

}...wa n'be suw lakunu n'Alla ka dipe ye...{ [Aali Imran: 49] Ani A ko :

﴿...وَإِذْ تَخْرُجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي...﴾

{...ani tuma min i be suw labo ni ne ka dipe ye ...} [alma-ida: 110].

Misaliya sabana ye Muhamadu ta ye Alla ka nema ni kisi b'a ma, tuma min na Kurayshiw ye kabako pini a fe, o la, a y'a bolo pesin kalo ma, a tilan na fila, magow k'a ye, Alla korotani ka kuma nana o ko la:

﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ 1 وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعَرِّضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ 2﴾

}Wagati surunyana la (o koro ye ko kiyama wagati surunya la), kalo tilan na 1. Ni o ye

tagamasijɛ dɔ ye, o b'o kɔ don a la k'a fɔ ko: "Ni ye koroti ye min fanga ka bon". 2{ [Kamar: 1 -2].

O tagamasijɛ yetaw ni Alla kɔɔtani b'o kɛ k'a ka cidenw demɛ ani k'o sɛmentiya, o b'a yira tigenkan boloma ko a bey.

Fen filanan min ni ka limaniya Alla ma be tali kɛ o la, o ye ka la a ka Matigiya la, o kɔɔ ye ko a le kelenpe le ye Matigi ye, jɛnɔɔɔn wala demɛbaga t'a la.

Matigi: o le ye Danfenw tigi, fanga ani yamaruya bɛɛ ye min ta ye. Danbaga fɔy tey ni Alla tɛ, tigi fɔy tey ni a le tɛ, yamaruya fɔy tey fɔɔ a le ta. Alla kɔɔtani ko:

{...أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ...}

{... i toro malo, dannni ni yamaruya ye a le ta le ye. ...} [Ahraaf: 54] Ani A ko :

{...ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ}

O ye Alla ye aw Matigi; masaya ye a le ta le ye. Aw be minw welela a le duguman, o te tamalo kolo fara ɔɔɔn mara (o kɔɔ ye ko mara fitini si t'olugu bolo). [Faatir: 13].

A ma lɔn danfenw yɔɔ la, ko mɔɔ dɔ ka Alla sani ma masa ka tigiya bali, fɔɔ o tigi ka kɛ yerɛlɔnba ye min lani te a yerɛ ka kuma la, i nafɔ a ye firauna sɔɔ cogo min na, wagati min na a y'a fɔ a ka jama ye ko:

{فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى 24}

}K'a fɔ ko: Ne le ye aw Matigi kɔɔtani ba ye 24{ [Naziat: 24], ani a ko:

﴿يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ إِلَهِ غَيْرِي...﴾

...Aw kuntigiw, ne ma tigi si lɔn aw la ne kɔ...
[Kasas:38], Nga o ma bɔ dusukuna siri la. Alla kɔrɔtani ko:

﴿وَجَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا...﴾

{O y'o sɔsɔ, k'a sɔsɔ o nii tun la ni b'o la, yerekuntɔnyɔ ni yerebonya kosɔn....} [Al namli: 14].
Musa y'a fɔ firauna ye, i nafa Alla y'a fɔ cogo min na:

﴿...لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ بَصَائِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ
يُفِرُّ عَوْنُ مَثْبُورًا﴾

I k'a lɔn can na ko sankolow ni dugukolo Matigi dɔrɔn le ka ninugu lajigi dalilu ye, ani ne b'i jigiyala, e Firauna, ko i bena halaki. [Al-Isra:102] O le kama Filankafo tun sɔna Alla kɔrɔtani ka tigiya ma, nga o tun be filankafoya ke a la bato la, Alla kɔrɔtani ko:

﴿قُلْ لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ 84 سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ 85 قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمُوتِ السَّعْيِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ 86 سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ 87 قُلْ مَنْ بِيَدِ مَلَكُوتِ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ 88 سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ 89﴾

A fɔ ko: jɔn ta le ye dugukolo ni mɔɔɔ minw be a kan n'a b'o lɔn 84

O bena a fɔ ko: Alla ta le. A fɔ ko: o tuma na a te wajibikan ta wa? 85

I k'a fɔ ko: jɔn le ye sankolo wolonfila tigi ye, ani larshu ba (Alla ka masasigilan) tigi 86

{O bena a fɔ ko: «Alla». A fɔ ko: «Aw te siran a ka jangata ye wa?» 87}

A fɔ ko: jɔn ne fɛnw bɛɛ mara b'a bolo, ani a le be latangali kɛ, nga mɔɔ si te se ka mɔɔ latanga ka bɔ a ka halaki ma, ni a b'a lɔn (88)

O bena a fɔ ko: «Alla». A fɔ ko: o tuma na, cogo di aw be yeɛma ka bɔ can ma? 89 [Al Muhminuun : 84-89].

Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ 9﴾

{N'i y'o jininka ko jɔn le ye sankolow ni dugukolo dan, o bena fɔ ko masa Fangatigi ani masa Lɔnibaga le y'o dan 9}. [Az-zukuruf:9].

ani Alla ko saniya be a ye:

﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ 87﴾

♪Wa n'i y'o jininka ko jɔn le y'o dan, o bena a fɔ ko «Alla»; cogo dume le o be bɔla Alla sira kan? 87{ [Zukhruf: 87].

Alla ka yamaruya be fen bɛɛ lajen dunya kow ni sariya kow la, cogo min na a ye dunya labɛnbaga ye min be kiti kɛ a kɔnɔ i nafa a b'a fɛ cogo min na, ka keɲɛ ni a ka kolɔn ye, o cogo kelen na a ye kiti tigi ye a kɔnɔ ni batow sariyali ye, ani barajɔɔɔnya kitiw, ka keɲɛ ni a ka kolɔn ye. Mɔɔ o mɔɔ n'a sɔn na ka mineli kɛ sariya sigibaga dɔ la batoko la, walima kiti tigeɓaga dɔ barajɔɔɔnya la ka fara Alla kɔɔtani kan, o tigi ye dɔ fara Alla kan, wa a ma limaniya lakika sɔɔ.

Fen sabana min ni limaniya Alla ma be tali kɛ o la, o ye ka la a la ko ale le ye bato tigi ye, o kɔɔ ye

ko ale kelen le ye Alla lakika ye, jεɾɔɔɔn te a la.
(ilahu) kɔɾɔ ye: (Al maaluhu), o kɔɾɔ, (min be bato)
kanu ni bonya kosɔn.

Alla kɔɾɔtani ko:

﴿وَالَهُمْ إِلَهٌ وَحْدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ 163﴾

(A tigi ye tigi kelen le ye, Tigi gεɾε tey ni ale tε,
dunya Hine tigi, lahara Hine tigi 163) [Al Bakara:
163] Ani A (Alla kɔɾɔtani) ko:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ 18﴾

{Alla sereya la ko tigi si tey n'Ale tε, ani melekεw
ni lɔnikelaw fana b'o sereya - min ye telenbaga ye a
ka kow la, Tigi gεɾε tey ni Ale tε, Masa Fangatigi,
kolɔn Masa 18}. [Aali-Imran:18], Mɔɔɔ o mɔɔɔ ka
fen gεɾε kε tigi ye k'a fara Alla kan, k'o bato Alla
duguma, o tigiya ye fu le ye, Alla kɔɾɔtani ko:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ
الْكَبِيرُ 62﴾

O le be a yira, ko Alla ye can masa ye, ani k'o be
fen min wele la Allah duguma, O le ye ngalon ye, ani
Alla le kɔɾɔtani le A le le kabon 62. [Al-Hajj 62] K'o
wele ko batofenw, o t'a to o be kε batofen ye cεn na,
Alla kɔɾɔtani y'a fɔ (Lata ni Uzza ani Manata) ko la:

﴿إِنَّ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيَّتُهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ...﴾

{Olugu te foy ye fɔɔ tɔɔɔw aw ni aw faw y'o la,
Alla ma dalilu si jigi o bato la...} [Al Nnajmi: 23].

Alla ko Hudu ya ko la, Alla ka kisi b'a ma, ko a ko
a ya jama ye:

﴿...أُنْجِدُونَنِي فِي أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ...﴾

...Aw be n'sɔɔ tɔɔw le la minw aw yeɛ ni aw faw ye o la, ka sɔɔ Alla ma dalilu si lajigi o bato la?...
[Al Aaraf: 71].

A ko fana Yusufu ya ko la, kisi be a ma, ko a y'a fo a ka kasodenɔɔɔn fila ye:

﴿يُصْجِبِي السَّجْنَاءَ رَبَّابَ مُتَقَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَحْدُ الْقَهَّارُ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ...﴾

{Yaa n jɛɔɔɔnw kaso kɔɔ, yala danfen cama batoli le kafisa walima Alla min ye kelen ye ani karabali masa le, aw te foy bato la Alla duguma fo tɔɔw aw ni a faw ye minugu la, Alla ma dalilu si lajigi o bato la...} (Yusuf 39,40)

O kosɔn, Kiraw - nɛma ni kisi be o ma - tun kela o tun b'a fo o ka mɔɔw ye:

﴿...أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ...﴾

...A ye Alla bato, tigi gerɛ te a la ale kɔ... [Al Aaraf: 59] Nga filankafɔw banna o ma, o ye fen gerɛw kɛ tigiw ye ka fara Alla kan, o b'o bato ka fara Alla kan saniya be Alla ye, ani o be dɛmɛ jini o fɛ o ka kow la ani geleya wagati la.

Alla kɔɔtani ye filankafɔw ka ni boliw ka tigiya tipe ni hakili dalilu fila ye:

A foɔ: o ye batofen minw ta, tigiya mangutu si te o la, olugu ye fen daniw le ye, olugu te fen dan, o te se ka nafa si lase o batolaw ma, walima ka tɔɔ mabo o la, o te jɛnɛmaya mara o ye, o te saya fana mara o

ye, o te foy mara sankolow la, nii yɔɔ yere fana t'o la sankolo la.

Alla kɔɔtani ko:

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا﴾ {3}

{O ye batofen gerew ke o yere la Alla duguma, minw te foy dan k'a sɔɔ olugu yere fana be dan, o te tɔɔ lase walima nafa mara o yere ye, o te saya walisa penamaya mara, o yere te kununi mara saya kɔfe 3} [Furkon:3].

Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿قُلْ أَدْعُوا الَّذِينَ رَزَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مَنِ ظُهُيرٌ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ...﴾

{A fɔ ko: Aw ye fenw wele aw ye minw jate tigiw ye Alla duguma, o te hali menemeneni fitini bonya giriya mara sankolow kɔɔ walima dugukolo kan, ani niyɔɔ foy te o ye o fila mara la, ani Alla te ni demɛbaga si ye o la, wa solonali don te nafa ke A fe fɔɔ ni a dipena mɔɔ min ma...} [Saba: 22-23]

وقال تعالى: ﴿أَيَسْرُكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ 191 وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ 192﴾

Alla kɔɔtani ko: {Yala o be fenw le fara Alla kan minw te foy dan, k'a sɔɔ olugu yere dan na? 191 Olugu te se ka o demen, wa o te o yere fana demen 192} [Al Aaraf: 191-192].

Ni o batofenw ka lahalaya kela ten,; Ka o jate i nafa tigiw, o le ye nalomanya ye ka tɛmɛ nalomanya

bɛɛ kan, ani ngalonfin min ka bon ni ngalonfinw bɛɛ ye.

A filana: O filankafo ni nugu sɔn na a ma ko Alla kɔrɔtani kelenpe le ye Danbaga ye ani adamadenw balo бага ye, fen bɛɛ ka seбага be min bolo, ani a be latanga кɛ, wa mɔɔ si te se ka latanga кɛ ka bɔ a ma, o tun ka kan k'a to o b'a kelenbagatiya ni bato ye i nafa o k'a kelenbagatiya ni dan ni ye cogo min. i nafa Alla kɔrɔtani ko cogo min:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ 21 الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ 22﴾

{Yaa a lugu mɔɔɔw a ye a Matigi bato, min k'aw dan ani jona mɔɔɔw, walasa aw ka se ka Alla пɛ siranya sɔɔɔ 21 Ale min ka dugukolo fenzen a ye ani ka sankolo lɔ, ani ka sanji jigi ka bɔ sankolo la, ka yiridenw falen n'o ye k'o кɛ garjɛɛ ye alugu ye, a kana fila кɛ Alla la ka sɔɔɔ a b'a lɔn ko filana te a la 22} [Al Bakara: 21-22].

Ani Alla kɔrɔtani ko:

﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ 87﴾

){Ni i ye o nininka ko jɔn le ye o dan, o bena a fɔ ko «Alla». O tuma na, fen juma le ye o bɔ Alla sira kan? 87} [Al Zukhruf: 87].

Ani Alla kɔrɔtani ko:

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ 31 فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ 32﴾

{A fɔ ko: Jɔn ne b'aw garijɛgɛ ka bɔ sankolo ni dugukolo la? Walima jɔn le ye mɛnni ni yeli marabaga ye? Ani jɔn le be jɛnɛman bɔ su la, ka su bɔ jɛnɛman la, ani jɔn le be ko bɛɛ latigɛ? O bena a fɔ ko: «Alla». A fɔ ko: «yala aw te siran a ka jankata jɛ wa?» 31 O le ye aw Matigi Alla ye can masa, mun le be can kɔfɛ ni fili tɛ? Aw be jɛngɛla mun na? 32} (Yunus 31,32)

Fen nani na min be sɔrɔ limaniya la Alla ma: Ka limaniya a tɔgɔw n'a mankutuw ma:

O kɔrɔ ye: fen min Alla ye a sabati a yɛrɛ ye a ka kurana kɔnɔ, walima a ka kira (nema ni kisi b'a ma) ka Hadisa kɔnɔ, k'o sabati, ka bɔ tɔgɔw la ani mankutuw, cogoya la min ka kan ni a ye, ka a sɔrɔ yɛlɛmali te a la, walima toli, walima cogoyali, walima bɔnɔɔgɔn ma li. Alla Kɔrɔtani ko:

﴿وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ 180﴾

“Tɔgɔ pumanw be Alla la, o la, a k'a wele n'o ye; a k'a mabɔ mɔgɔw la minw be ko layɛlɛma kɛ a tɔgɔw la. O bena sara o ka kɛwalew la.” [Al A'rafu: 180] Ani Alla kɔrɔtani ko:

﴿...وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

{Mankutu kɔrɔtaniw le b'a ye sankolow ni dugukolo la, ale le ye masa fanga tigi ye ale le ye masa kolo gwelen ye ani hikma masa.} [Al Rum: 27]. Ani Alla kɔrɔtani ko :

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

{Fen si t'a bɔɔɔɔɔɔ ye, ani Ale le ye Mɛni бага ba ye ani Yeli бага ba} [Al-Shura: 11].

Jama fila filila ni ko la:

Olugu dɔ ye: (Al-Mu'attila) minw ka Tɔɔɔɔ ni mankutuw nankari, walima o dɔw, k'a jigiya ko olugu sabatili Alla ye o ye ka Alla misaliya, o kɔɔ ye ko: ka Alla kɔɔtani misali kɛ a ka danfenw la. Wa jigiya ni ye ngalon ye sababu cama kosɔn; o dɔ ye:

A fɔlɔ: A be fen gɛɛw wajibiya, i n'a fɔ sɔsɔli min be Alla (saniya masa) ka kumaw la, sabu Alla kɔɔtani ye tɔɔɔɔ ni mankutuw sabati a yɛɛ ye, ani a ban na ko fen ka key i nafɔ ale. ni o sabatili kɔɔ tun ye Alla misali kɛli ye; o tun be kɛ sɔsɔli ye Alla ka kuma la, ani a ka kuma kan fan dɔ tun bena ɔɔɔɔ galontigɛya.

A fila na: Wajibi tɛ ko ni fen fila bɛn na tɔɔɔ la walima mankutu dɔ la k'o ye kɛ kelen ye o kama. I be mɔɔɔ fila ye o bɛɛ ye adamadenw ye min be mɛn ni kɛ, ka yeli kɛ ani ka kuma, O t'a wajibiya ko o ye kɛ ɔɔɔɔ bɔɔɔɔ ye adamadenya mankutuw la, ani mɛn ni la, ani yeli la, ani kuma la.

Wa i be ɔɛnɛmanya fenw ye, bolo, senw ani ɔɛw be o la, nga o t'a wajibiya k'o bolow, o senw n'o ɔɛw ye kɛ kelen ye.

Ni danfara bange la danfenw cɛ fenw na o be bɛn min kan tɔɔɔɔ walima mankutuw la, o tuma la, danfara min be Danbaga ni danfenw cɛ, o gwɛni le ani o ka bon.

Jenkulu filana: (Al mushabiha) minw be tɔgɔw ni mankutuw cantigiya k'a sɔrɔ o be Alla kɔrɔtani suma n'a ya danfenw ye, o b'a kuna kuma fɔ ka yira ko daliluw b'o le yira, sabu Alla kɔrɔtani be kuma mɔgɔw fɛ ni fen le ye o be min famu. O kuma ye ngalon le ye kun caman kosɔn, i nafa:

A fɔlɔ: Hakilina min b'a yira ko Alla kɔrɔtani boni be a ka danfenw fɛ, o ye hakilina ye hakili ni silamaya sariya fila bɛɛ min galontigeya, kurana ni hadisa korow te se ka ke ngalon ye.

A filana: Alla kɔrɔtani kuma na a ka jɔnw fɛ ni fen ye o be min kɔrɔ laslu famu, nga a kɔrɔ lakika n'a cogoya, o ye fen ye Alla kɔrɔtani ka min lɔnniya mara, o min be jɛsin a jaati n'a mankutuw ma.

Ni Alla k'a sabati a yɛɛ la ko ale ye fen bɛɛ mɛnbaga ye, o tuma na, mɛnni lɔn ni le kaben a kɔrɔ laslu ma (o min ye kanw famuyali ye), Nga o can na ka jɛsin Alla kɔrɔtani ka mɛnni ma, o ma lɔn, sabu mɛnni be danfara hali danfenw cɛ; danfara min be Danbaga ni danfenw cɛ o ko la, o gwɛni le ani o ka bon.

Ni Alla kɔrɔtani k'a fɔ a yɛɛ ma ko A sabati la A ka masa-siguilan kan; sabatili kɔrɔ lɔn ni a kɔrɔ laslu la, Nga sabati cogoya yɛɛ yɛɛ ma lɔn an fɛ ka jɛsin Alla ka sabatili ma a ka masa sigilan kan; sabu sabatili be danfara danfenw yɛɛ ya sabati cogola, Ka Sabati sigilan kan min sabatini le, o ni ka dakenyɛ jɔgɔmɛ Fangatigi murutini kan o fila te kelen ye, ni danfara be danfenw ta cogow cɛ, o tuma

na, danfara min be Danbaga ni danfenw ɛ, o gwenin le ani o ka bon.

Ka limaniya Alla kɔɔtani ma i nafa an k'a yira cogo min na, o bena ni nafa baw ye muminiw fe, o do ye:

A folo: ka Alla kɔɔtani ka kelenbagatiya sabati, cogo la, jigiya ni siranya te den foy la fo Alla, ani fen te bato fo Alla.

A filana: Ka Alla kɔɔtani kanu an'a bonya dafani soɔ ka keɛ n'a togo sanumanw ye ani a mankutu kɔɔtaniw.

A sabana: K'a ka bato sabati ni fen keli ye a ka yamaruyali ke min na, ani k'i yoro majanya ka bo fen na a ka gweni ke ka bo min ma.

*

Limaniya melekew ma

Melekew ye: danfen yebaliw le ye, danfenw le, bato kebagaw le Alla kɔɔtani ye, tigiya walima batobaga kerekereyako si t'o la, Alla kɔɔtani k'o dan ka bo noro la, a k'o ke yere kolobaga dafani ye a ka yamaruyaw la, ani a ka fanga di o ma o labarali la, Alla kɔɔtani ko:

﴿...وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾

﴾...o minw b'a fe, o t'o yere bonya a ka bato ma ani o te sege. O b'a saniya sufeyoro ni telefeyoro la, o te farifaga.﴿ [Al Anbiyaa 19-20]

O ka caya, Alla kelenpe le be o jate lon, a sabati la Sohih fila la (Bukhari ni Muslim) Anas ya hadisa la, Alla ka dije a ma, sanayeke kisa la, ko kira, Alla ka nema ni kisi b'a ma, beytul maamur yira la a la, melege waga biwolonfila be seli a kono lon o lon, n'o bola, o te kosegi a kono fwa ka taga se o laban ma.

Ka limaniya melege ma o be tali ke fen nani na:
A folo: ka limaniya k'o bey.

A filana: an me minw togo lon o la ka limaniya o ma; I nafa (jibril), wa an te minw togo lon o la ka limaniya olugu ma foroba boloma.

3- an be min mankutuw lon o la ka limaniya o mankutuw ma, I nafa (jibril), Nabipuma ka yira nema ni kisi b'a ma ko a k'a ye a dan cogo la kama keme woro b'a la a ka san fan datugu.

Wa melege be se ka yelega ka ke ceu cogoya la ni Alla ka yamaruya ye. i nafa a kela Jibrila ye cogo min na tuma min na Alla y'a ci Mariyama ma, a y'a yere yira a la adamdenya sawura la min dafani le, ani tuma min na a nana ciden fe, Alla ka nema ni kisi b'a ma, k'a to a sigi ni be a ka shabaw cema; a ka faniw tun gwela kosobe, a kunsigi tun fin na kosobe. Tagama non si tun te ye a kan, a ka shabaw si tun t'a lon. a nana sigi ciden dafa, Alla ka nema ni kisi b'a ma, k'a kinbirikun den kira kinbirikun na, k'a bolow bila a woto kan, ka ciden pininga, Alla ka nema ni kisi b'a ma, silamaya, ani limaniya, ani pumanya, ani wagati n'a tagamasijew ko la; ciden, Alla ka nema

ni kisi b'a ma, ka jabi, o kɔfɛ a tagala, o kɔfɛ, a ko,
Alla ka nema ni kisi b'a ma:

«هَذَا جِبْرِيلُ؛ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ».

«Jibrila le ni ye, a nana aw kalan aw ka dina kow
la»¹

O cogo kelen na, Alla kɔrɔtani ka meɓe minw ci
Ibrahima ni Lutu ma, o meɓekew tun be cɛ sawura
le la.

Fen nani na min ye ka limaniya meɓekew ma o be
tali kɛ o la, o ye ka limaniya fen ma an be min lon o
ka kɛwalew la o be minw kɛ ni Alla kɔrɔtani ka
yamaruya ye, i nafo k'a saniya, ani k'a bato su ni tele
n'a ma kɛ farifaga ni sege ye.

bara kerekereɓniw be se ka kɛ o dow la.

i nafo: Jibrila min ye lannaya бага ye Alla
kɔrɔtani ka cilaya kan, Alla b'a ci n'a ye ka taga
Nabipumaw ni cidenw ma.

i nafo mikaila: sanji ko kalifala min ma, o kɔrɔ ye
sanji ni falen fenw.

I nafo Israfiila: buru fiye kalifala min ma lahara
lon la ani danfenw kununi wagati.

I nafo: Saya meɓe: niinw mine kalifala min ma
saya wagati la.

Ani i nafo maalik: jahanama tasuma kalifala min
ma, ale le ye jahanama tasuma kɔrɔsi бага ye.

¹ Muslimu y'o lakali: Kitabu Imani kɔɔ, Babu Imani ni Islamu ni Ihisani jefɔli,
ani limaniya wajibiya Alla ka Kadari sabatili la (saniya be Alla ye), hadisa la
min jate ye (8).

Ani o cogo kelen na: denmisenw ya ko kalifala melege minw ma k'o to o baw konɔbara la. Ni mogo ye kalo naani ke a bamuso konɔ, Alla be melege do ci a ma k'a fo a ye ko a y'a ka karizege, a ka sii hake, a ka kewalew sebe ani n'a bena kunnangoya walima n'a bena kunnandiya soro.

Ani i nafa: melege minw bila la Adamadenw ka kewalew korosili la ani k'o sebe. Melege fila be mogo kelen kelen bee ko, kelen be kinin fe, kelen be numan fe.

Ani i nafa: melege minw ya bara ye ka su pininga n'a bila la a ka kaburu konɔ; melege fila bena a ma k'a pininga a Matigi, n'a ka dina n'a ka kira la.

Ka limaniya melekew ma, o bena ni nafa cama ye, i nafa:

A folo: ka Alla bonya lon, ani a ka fanga ni a ka se; sabu danfenba be Danbaga ba le yira.

A filana: Ka barikala Alla korotani ye a ka makodon na Adamadenw la, sabu a ka melege dow bila k'o latanga, k'o ya kewalew sebe ani k'o ya nafa gerew korosi.

A sabana: ka melekew kanu; o ya Alla bato koson.

Mogo minw filila, o dow ka melekew ya farikolo tigiya nankari; o ko: O ye jumanya fangaw le ye minw be soro danfenw la, o kuma ni ye Alla korotani ka kitabu soso, ni a ka ciden ka sunna, nema ni kisi b'a ma, ani silamew ka benkan.

Alla korotani ko:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنَحٍ مِثْنَى وَثَلَاثَ وَرُبْعٍ...﴾

{Tano be Alla ye, Sankolow ni dugukolo danbaga, melekew ke бага kiraw ye, ani kama tigiw ye fila-fila, ani saba-saba, ani nani-nani...} [Fatiri:1].

Ani Alla korotani ko :

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبِرَهُمْ...﴾

)}Ni i tun k'a ye tuma min Melekew be kafiriw nii mine na, o be o new bugo ani o kow...{ [Al Anfal:50].

Ani Alla korotani ko:

﴿...وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنفُسَهُمْ...﴾

{...Ni i tun ye toɲoli kelaw ye o be saya sakara la, ani melekew be o bolow bo o ma ko: «Aw ye a yere kun bo!...»} [Al-An'am: 93].

Ani Alla korotani ko:

﴿...حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾

...fo ni siranya bola o dusukun la, o b'i kan to: aw tigi ko di? o b'i kan to: «can kuma», ale le ye masa korotani ye ani masa ba. [Saba: 23].

Ani Alla ko aljine denw ya ko la:

﴿...وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعَمَ عُقْبَىٰ الْأَدَارِ﴾

{...ani melekew be don o kan da bee fe, o b'a fo o ma: Salamu b'aw ma aw ka sabari koson, aw ka so laban pena } [Ali-Ra'd : 23-24].

A nana Sahih Bukhari konɔ, ka bo Abu Hurayrata fe Alla ka dipe a ma ko Alla kira, Alla ka nema ni kisi be a ma, ko:

«إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلَ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبْهُ، فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ، فَيُنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبُوهُ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ».

“Ni Alla ka jon min kanu, a be jibrila wele ko: Alla ka karimasina kanu, i y'a kanu. jibrila b'a kanu, o kofe, jibrila be sankolo melekew wele ko: Alla ka karimasina kanu, aw y'a kanu. Sankolo melekew b'a kanu. O kofe, Alla b'a kanu jigi dugu kan ka kabulu di a ma”¹

Ani a nana fana ka bo Abu Hurayra ya hadisa la Alla ka dije a ma ko: Alla kira ko Alla ka nema ni kisi b'a ma:

«إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ الْمَلَائِكَةُ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ قَائِلًا، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَّأَ الصُّحُفَ وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ».

«Ni juma lon sela, melekew be lo misiri bonda bee la, o be nabaga folow sebe katugu jogonko. Ni Imamu sigila, o be sebew datugu ani o bena wajibi lamen»².

Ni sebew b'a yira ko melekew ye farikolo tigiw le ye, fanga dogoniw te i nafa filibagaw k'a fo cogo min na, wa silamaw bee ben na ni sebew kan.

¹ Bukhari: y'o lakali Kitabu: Danfenw damineni, melekew kofoli babu la, hadisa la min jate ye (3037), ani Muslimu: Kitabu Tilenninya, balimaya ani jogo jumanw kitabu konɔ, Ni Alla ye jon kanu babu, a be a ya jonw bila a kanu la, hadisa la min jate ye (2637).

² Bukhari y'o lakali: Kitabu Jumaa konɔ, Baabu l-istimaa ila l-khutba, hadisa la min jate ye (887), ani Muslimu, Kitabu Jumaa la, Babu fadli t-tahjiiri yawmil jumaa, hadisa la min jate ye (850).

Ka limaniya gafew (kitabuw) ma

Kitabuw: ye (Kitabu) cama le ye, a kɔɔ ye: fen min seɓela.

A lapini ye: Kitabuw minw Alla kɔɔtani ka minw jigi a ka cidenw kan, ka ke hine ye danfenw ma, ani kanda ye o ye; walasa o ka se o ka kunadiya ma o sababu la dunya ni lahara.

ka limaniya gafew (kitabuw) ma, o be tali ke ko nani la:

A folɔ: ka limaniya ko o jigili bola Alla fe can na.

A filana: Ka limaniya fenw ma an ka minw tɔgo lɔn o la: i nafa kurana min jigila Muhamadu kan, Alla ka nema ni kisi b'a ma, ani Tawrata min jigila Musa kan, Alla ka nema ni kisi be a ma ani injila min jigila Isa kan, Alla ka nema ni kisi b'a ma Ani Zabur min jigila Dawuda kan, Alla ka nema ni kisi b'a ma, wa o min an te o tɔgo lɔn, an be limaniya o ma foroba bolo ma.

A sabana: Ka cantigiya ke o ya kibaruyaw la minw sabati la, i nafa kurana ya kibaruyaw, ani kibaruya minw ma yeɓema ka bo kitabu folow la.

A nanina: Ka bara ke ni kiti ye minw ma wili, ka diɓe ani ka yere kolo o ye, kolɔn minw b'o la an k'o famu walima an m'o famu, wa kitabu temeni bee wili la ni kurana ye. Alla kɔɔtani ko:

(وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ...)

Wa An (Alla) ye Kitabu jigi kana i ma ni cen ye, k'a ke centigiya бага ye kitabu temeninw la ani sere

ye o kan... [Al Maida: 48]. O Kɔrɔ: K'a kɛ kiti tige бага ye o kan.

O la, a ma daga ka bara kɛ ni Kitabu kɔrɔw ka sariya si ye, fɔɔ min sabati la o la ani Kurana ye min sabati.

Ani ka limaniya gafew (kitabuw) ma, nafa baw be sɔrɔ o la, o dɔw ye:

A fɔlɔ: Alla kɔrɔtani ka mako don a ya jɔnw la o lɔni; sabu a ka kitabu jigi jamakulu bɛɛ kan k'o kanda n'a ye.

A filana: Alla kɔrɔtani ka ko kolɔn a ka sariya la o lɔni, sabu a ka sariya le bila jamakulu kelen kelen bɛɛ ye min be bɛn n'o cogoyaw ye. i nafa Alla kɔrɔtani ko cogo min:

(...إِنَّمَا جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمَنْهَاجًا...)

...} An ye sariya ni sira geni dɔ kɛ aw kelen kelen bɛɛ ye..{ [almaa-ida: 48].

A sabana: Ka Alla ka nema barika la o la.

*

Limaniya cidenw ma

Cidenw: o ye ciden cama ye, a kɔrɔ ye ko mɔgo min cila ka fen dɔ lase.

A lapini ye: gundo siri dila a mɔgo min ka taga adamaden ma ni sariya dɔ ye, ani a yamaruya la k'a lase.

Cidenw fɔlɔ ye Nuhu ye Alla ka kisi b'a ma, o laban ye Muhamadu ye, nema ni kisi b'a ma.

Alla kɔrɔtani ko:

{ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ... }

{Can na, An(Alla) ye gundo siri di ma [Muhamadu], i nafa An (Alla) ye gundo siri di Nuhun ma cogoya min na ani nabijuma minw nana a ko...} [Al Nisaa: 163].

a be Bukhari ka Sahih koƙo, solonali don ka hadisa la, min minena Anas fe Alla ka diƙe a ma, ko Kira Alla ka nema ni kisi b'a ma:

«ذَكَرَ أَنَّ النَّاسَ يَأْتُونَ إِلَى آدَمَ؛ لِيَشْفَعَ لَهُمْ؛ فَيَعْتَذِرُ إِلَيْهِمْ وَيَقُولُ: ائْتُوا نُوحًا أَوَّلَ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ» وذكر تمام الحديث.

«A ka lakali ko magow bena na Adama fe; k'a jini a fe a ka solonali don o ye, a bena a ya layura yira o la k'a fo ko: Aw ye taga Nuhu fe, ciden folo min Alla ka ci»... A ye hadisa to lakali¹.

Ani Alla korotani ko Muhamadu ka ko la, Alla ka nema ni kisi b'a ma:

{مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ...}

{Muhamadu te a si face ye, nga Alla ka ciden le be ani Nabijumaw laban...} [Al ahzab].

Manton si ma teme foƙo Alla korotani ye ciden ci o ma ni sariya kerengereni ye, walima nabijuma min wahayu be jigi a kan ni sariya ye min kona a je walasa a k'a kura-kuraya ; Alla korotani ko:

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطُّغُوتَ...}

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Tawhidu, Babu Alla Ta'ala ka kuma: ƙnka fen min dan ni bolo fila ye {, hadisa la min jate ye (7410), ani Muslimu: Kitabu Imanu, Babu: Aljine den min ya layoƙo ka dogo ka teme bee kan, hadisa la min jate ye (193).

{Can na An (Alla) ka ciden dɔ ci manton bɛɛ ma, k'a fɔ o ye ko: «Aw ye Alla bato, aw k'aw yere mabo jɔw la...} [Nahli: 36].

Ani A ko :

{...وَإِنْ مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ}

{...Manton si ma ke, fɔɔ bagabagali бага dɔ kɛla o la} [Faatir: 24].

Ani Allah kɔɔtani ko :

{إِنَّا أَنْزَلْنَا النَّورَانَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا...}

{Can na, An (Alla) ye Tawurata jigi kandaya ni nɔɔ be sɔɔ a kɔɔ; nabijuma minw ye o yere di Alla ma, o be kiti tige n'a ye yahudiyaw ye...} [almaaida: 44].

Wa Kiraw ye adamadenw le ye minw dan na, tigiya walima dan bagays mankuɔ si te o la, Alla kɔɔtani ko a ka Nabijuma Muhamadu ka ko la, ale min ye kiraw kuntigi ye, ani o bɛɛ ya lɔyɔɔ tigiba Alla fɛ:

{قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَا سْتَكْنَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ}

{188

A fɔ ko: «N'te nafa wala tɔɔ si mara n'yere ye, fɔɔ n'a kɛla ni Alla sago ye. Ni ne tun be ko dogoni lɔn, n'tun bena hɛɛ cama sɔɔ, ani kojugu tun tena n'sɔɔ. Ne te foy ye fɔɔ bagabagali keɓaga ni kibaro duma fɔɓaga mɔɔɔw ye minw be limaniya». [Al A'rafu: 188] Ka taga a laban na.

Ani Alla ko:

{قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا 21 قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا 22}

{A fɔ ko: «can na, ne te tɔɔ si mara alugu ye, walima kandaya» 21 A fɔ ko: «can na, mɔɔ si te se ka ne kisi kabɔ Alla ka jankata ma, ani ne te kɔsemɛ yɔɔ si sɔɔ ni ale tɛ» 22} [Al Jini: 21-22].

Adamadenya kow b'o sɔɔ: i nafa banaw, ni saya, ani makoya domini ani minfen na, ani o jɔɔɔ fen gerɛw, Alla kɔɔtani ko Ibrahim ya ko la, Alla ka kisi b'a ma, a matigi kɔɔtani mankutu tuma na:

{وَالَّذِي هُوَ يُطْعَمُنِي وَيَسْقِين 79 وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَسْقِين 80 وَالَّذِي يُمَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِين 81}

{ale min be ne ladomini ani ka ne lami 79 Ani ni n'banana, ale le be n'kenɛya 80 Ani ale le be n'fata kaban ka n'la jɛnɛmaya 81} [Al shuara 79-81].

Nabipuma ko Alla ka nema ni kisi b'a ma:

{إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مُثَلَّكُمْ، أَنَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي}.

«Ne te foy ye fɔɔ adamaden i nafa aw jɔɔɔ, ne be pine i nafa a be pine cogo min na, o la, ni n'pinena, aw ye n'hakili jigi»¹.

Wa Alla kɔɔtani k'o mankutu ni Alla jɔɔya ye, lɔyɔɔ bɛɛ la kɔɔtani la, ani o tandoli wagati la; A ko a kɔɔtala Nuhu ya ko la, Alla ka nema ni kisi b'a ma:

¹ Bukhari y'o lakali: Kibla bondaw, babu: ka jɛsin kibla ma, a kela yɔɔ yɔɔ hadisa la min jate ye. (392), ani Muslimu: Misiriw ni batoyɔɔw gafe, Sariyasen min be kuma pinan ko la seli la, ani sujudu min be kɛ o kosɔn hadisa la min jate ye (572).

﴿...إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾

{...a tun kɛla jɔn kopumalon bagaw dɔ ye} [Al-Isra:3], Ani a ko cila Muhamad ma, nema ni kisi b'a ma:

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا 1﴾

{Masa ka hɛrɛ ka ca min ka kuruna jigi a ka jɔn kan mun kosɔn a ye kɛ bagabagali kɛ бага ye dunya bɛɛ lajeni ye1} [Al Furkaan:1].

A ko Ibrahima ni Ishaka ni Yakouba ya ko la, Alla ka nema ni kisi b'o ma:

﴿وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِيَ الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ 45 إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذُكِّرَى الدَّارِ 46 وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ الْأَخْيَارِ 47﴾

{hakili jigi kɛ n'ka jɔnw na Ibrahima, ni Isihaka, ni Yakuba, fanga tigiw ani famuya tigiw 45 cɛn na, anw y'o kɛrɛkɛrɛ ni mankutu kɛrɛkɛrɛni ye: o min ye hakili jigi ye lahara la 46 wa cɛn na, olugu be an fɛ mɔɔɔ puman sugandiniw cɛma 47} [Sohda:45-47].

Ani A ko Isa Mariama den ya ko la:

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ 59﴾

{A te dɔ gɛrɛ ye fɔɔ jɔn, an ye nema kɛ min kan, ani k'a kɛ kabananko ye bani israila kaw ye 59} [Az-zukuruf: 59].

Wa limaniya cidenw ma, o be tali kɛ ko naani la:

A folɔ: ka limaniya k'o a ka cilaya ye cɛn ye min bola Alla fɛ, Ni mɔɔɔ o mɔɔɔ kafiriyala o dɔ la kelen ka kiraya ma, o tigi kafiriyala o bɛɛ le ma. i nafa Alla korɔtani ko cogo min na:

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ 105﴾

{Nuhu ya mɔɔw ka cidenw galontigeya. 105}
 [ashu'ara: 105] O la, Alla ka o kɛ Ciladenw bɛɛ
 galontigeya bagaw ye, k'a sɔɔ Ciden si tun tey
 wagati min na o k'a galontigeya. O la, Nasaraw
 minw ka Muhamadu galontigeya, Alla ka nema ni
 kisi b'a ma, ani o ma tugu a kɔ; olugu ye Masihu
 Mariyama dence fana galontigeya бага ye, o ma
 tugu a kɔ. Kerekereyala, a ka Muhamadu ka nali
 kibaruya duman lase o ma, Alla ka nema ni kisi b'a
 ma. O kibaruya kɔɔ te foy ye fɔɔ ko a ye ciden ye o
 ma Alla b'o kisi a sababu la ka bɔ fili la, ani k'o kanda
 ka taga sira tileni ma.

2- Ka limaniya cidenw ma ni o tɔɔw ye an ye
 minugu tɔɔ lɔn o cɛla, i nafa: Muhamadu, ni
 Ibrahima, ni Musa, ni Isa, ani Nuhu, Alla ka nema ni
 kisi b'o bɛɛ ma. Wa ninugu loru le ye tige kan tigiw
 ye cidenw cɛla, Alla kɔɔtani ko tɔɔ fɔ yɔɔ fila la
 kurana kɔɔ a ka kuma la:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَنُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ابْنُ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا 7﴾

{Hakilijigi kɛ tuma na, tumana min na an ye
 layiri gwɛlen mine Nabipumaw fɛ, ani ele fɛ, ani
 Nuhun ni Ibrahima ni Musa ni Mariyamu dence Isa,
 ani an ye layiri mine o fɛ min ka gwɛlen kosebɛ. 7}
 [Al ahzaab :7]. Ani Alla ka kuma:

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ 13﴾

kana degu foy sɔɔ o yere kɔɔ i ya kiti tigɛni la, ani o ye sɔn i ya kiti ye sɔnli dafani la. [Al Nisaa: 65].

Wa limaniya cidenw ma, nafa baw b'a la, o dɔw ye:

A fɔlɔ: lɔniya Alla kɔɔɔtani ka hine ni a ya mako don na a ka jɔnw la; sabu a ka cidenw ci o ma, walasa o y'o kanda ka taga Alla kɔɔɔtani a ka sira kan, ani o y'a yira o la cogo min o be Alla bato; sabu adamaden hakili kelen te se ka o lɔn.

A filana: Ka Alla kɔɔɔtani kɔɔumalɔn ni nema ba ni ma.

A Sabana: cidenw kanu -Alla ka nema ni kisi b'o ma- ani k'o bonya, ani k'o tano ni fen ye min be ben ni o ye; sabu olugu ye Alla kɔɔɔtani ka cidenw le ye, ani o ka Alla bato k'a ya cila lase ka kɔɔɔnagɛya kɛ a ya jɔnw ye.

Wa Kagɛlenw ka o ya cidenw galontigɛya miriya kɔɔn ko Alla ya cidenw te se ka kɛ adamadenw ye, Alla kɔɔɔtani k'o ya miriya ni jɛfɔ kaban k'a galontigɛya.

﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ۚ 94 قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْسُورُونَ مَطْمَئِنِّينَ لَنَرَّاكَ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ۝ 95﴾

Fen foy ma mɔgɔw bali ka limanya tuma min na kandaya sela o ma, fɔɔ o ya kuma nankari boloma: “Yala Alla ka adamaden dɔ le ci ka kɛ ciden ye wa?”
94 A fɔ ko: “Ni mɛlɛkɛw tun be dugukolo kan ka

tagama ni mafa ye, an tun bena mɛlɛkɛ ciden jigi o ma ka bɔ sankolo la.” 95 [Al Israa : 94-95].

O la, Alla kɔrɔtani k'o kuma galontigeya k'a fɔ ko Ciden ka kan ka kɛ adamaden le ye, Sabu a cila dugukolo kan mɔgɔw le ma, o fana ye adamadenw le ye. Ni dugukolo kan mɔgɔw tun ye mɛlɛkɛw ye, Alla tun bena mɛlɛkɛ dɔ ci o ma ka bɔ sankolo la k'a kɛ ciden ye, janko ye kɛ o jɔngɔna dɔ ye. O cogo kelen na, Alla kɔrɔtani k'a lakali ka bɔ cidenw galontige bagaw fɛ k'o ko:

﴿...إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأَتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ...﴾

{...«aw te foy ye fɔɔ adamadenw i nafa an jɔgɔn, aw b'a fɛ k'an bali fen na an faw tun be min bato la; o la sa, a ye na ni dalilu kɛnɛ kanta ye». O ka cidenw k'o ma: «An te foy ye fɔɔ adamadenw i nafa aw jɔgɔn, n'ga Alla be nɛma kɛ mɔgɔ kan min k'a diya a ya jɔnw la ni ciden ya ye, Wa an te se ka na ni dalilu si ye aw ma, fɔɔ ni Alla ka diɲɛ ye...»} [Ibrayima: 10-11].

*

Limaniya lon laban ma

Lon laban: O ye kiyama lɔ lon ye, lon min na mɔgɔw bena kunu jatebɔli ni sarali kosɔn.

A tɔgɔ lala ten sabu lon gɛrɛ te a kɔfɛ, o lon le la Aljine denw bena sabati o ya sow kɔɔɔ, jahanama denw fana bena sabati o ya sow kɔɔɔ.

Limaniya lon laban ma be tali ke ko saba la:

A folo: ka limaniya lakununi ma saya kɔfɛ: o ye suw lakununi ye ni buru fiyela sian filana la; o kɔ, mɔgɔw bena wili danfen bɛɛ lajeni tigi ye, o senlakolon, samara te o senw na, o kan lakolon le, fani t'o la, o ma sigi kɛnɛ la. Alla kɔrɔtani ko:

﴿...كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْهَا إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾

I nafa an ye dan li folo ke cogo min na, o cogo kelen na an bena aw la kɔsegi. O ye layiri ye an kan, cɛn na, an ye o ke бага ye. [al'anbia: 104].

Lakununi saya kɔfɛ: o ye cɛn ne ye min sabati la, kurana, ni hadisa ni silamaw ya benkan bɛɛ lajeni k'a yira.

Alla kɔrɔtani ko:

﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَعِيدُونَ 15 ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ 16﴾

{O kɔfɛ, cɛn na, aw bena sa 15 O kɔfɛ, cɛn na, Kiyama lon, a bena kunu ka bɔ saya ma 16} [Al Muhminun:15-16].

Kira, Alla ka nɛma ni kisa b'a ma, ko:

﴿يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُفَاءً عَرَاءَ غُرْلًا﴾.

«Mɔgɔw bena lajen lon na, o senlakolon, o kan lakolon, o ma sigi kɛnɛ la»¹. Bukhari ni Muslim y'o lakali.

Ani silamaw ben na a centigiya kan, wa o yere fana le ye kolɔn ye; sabu o b'a to Alla kɔrɔtani be la

¹ Muslim y'o lakali, Kitabu: Aljine, a ka ninsɔndiya n'a ka mɔgɔw nɛfɔli, Baabu: Nin dunya banni kɔfɔli, ani kununi lo lonna o nɛfɔli, hadisa la min jate ye (2859).

kɔsegili lon dɔ sigi ni danfenw ye, a bena o sara min na fen na a ka min sariya o ye, ani a ka cidenw ci n'o ye.

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ 115﴾

{Yala a ka jate ko An (Alla) k'aw dan tolon le kosɔn wa, ani ko a tena laségi An ma? 115} [Al Muuminuun:115] A ko a ka ciden ma, nɛma ni kisi b'a ma:

﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَىٰ مَعَادٍ...﴾

»Cɛn na, masa min ka kurana jigi i kan, o le bena i laségi segiyɔɔ la...{ [Kasas:85].

A filana: Limaniya kɔntɛbɔ ani sara ma: jɔn be kɔntɛbɔ a ya bara la ani a be sara a la, kurana ni hadisa ani silamaw benkan k'o yira.

Alla kɔɔtani ko:

﴿إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ 25 ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ 26﴾

“cɛn na, o bena kɔsegi kana ne Alla le ma 25, o kɔfɛ, o ya kɔntɛbɔ fana be ne le ma 26”. [Gashiyah: 25-26] Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرٌ مِّثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلُهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ 160﴾

»Mɔgo o mɔgo bena na ni kojuma ye, o tigi bena sara a jɔɔɔn la sian tan; wa mɔgo o mɔgo bena na ni kojugu ye, o tigi te sara fɔɔ a jɔɔɔna na la, wa mɔgo si tena tɔɔɔ{ [Al-An'am: 160] Ani Alla kɔɔtani ko :

﴿وَنُضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ 47﴾

An bena tileninya peselan bila kiyama lon na, o la, mɔɔ si tena tɔɔɔn, wa hali ni bara fitini ye, an bena n'a ye, wa ne Alla ye jateɔ la beɛ la wasani ye 47. [Anbiya: 47].

A minena Ibn umar fe, Alla ka dipe be o fila ma, ko Kira, Alla ka nema ni kisi b'a ma ani A bonson ma, a ko:

«إِنَّ اللَّهَ يُدْنِي الْمُؤْمِنَ، فَيَسْخَرُ عَلَيْهِ كَفَّهُ - أَيَّ سَخَرَهُ - وَيَسْتَرْهُ: فَيَقُولُ: أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ أَيُّ رَبِّ، حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ، وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ قَالَ: سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ، فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ، وَأَمَّا الْكُفَّارُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ، أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»

«cen na, Alla bena muminu gere a yere la, k'a ka latanga bila a kan - o kɔɔ, a ya sutara - k'a sutara. O kɔ a b'a fɔ a jɛɛ: Yala i be jurumu ni lon wa? Yala i be jurumu ni lon wa? A b'a fɔ ko: Onhon, ne Matigi. fɔɔ ni a sɔna a ya jurumuɔ ma, k'a lon ko a halakila, Alla b'a fɔ a ye ko: Nka i sutara dunya kɔɔn, nbe yafa i ma bi. O kɔ, a ka kewale pumanɔw kitabu be di a ma, nga Kafiriw ni munafikiw ta fan fe, weleli bena ke o la danfenw beɛ jɛ kɔɔ ko: «Ni nugu le ka galon tige k'a la o Matigi la, cen na, Alla ka danga be yerekun tɔɔɔ bagaw kan»¹. Bukhari ni Muslim ben na o ma.

¹ Bukhari y'o lakali, kitabu: Tilenbaliyakow, babu min be kuma Alla korɔtani ka kuma ko la: "cen na, Alla ka danga be yerekun tɔɔɔ bagaw kan, hadisa la min jate ye (2309), ani Muslimu, Kitabu: tubi ko fɔ yɔɔ, babu min be kuma mɔɔɔɔɔɔɔɔ ka tubi mine kan, hali n'a ye mɔɔɔ caman faga, hadisa la min jate ye (2768).

Wa a sabatila ka bo kira fe, Alla ka kisi ni nema b'a ma:

«أَنَّ مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَعَمَلَهَا؛ كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَأَنَّ مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَعَمَلَهَا؛ كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً».

«ko ni mogo min ka numanya keli do lapini, ka ban tuguni k'a ke; Alla b'a sebe a fe baraji tan fow ka se a jogonna keme wolonfila ma fow ka taga se a jogonna caman ma, ani ni mogo min ka juguma keli do lapini; ka ban ka ke ; Alla b'a sebe juguma kelen ye»¹.

Silamaw bee bena a kan ko ka konteboli ani sarali sabati kewalew kan, wa kolon fana b'o le yira, sabu Alla ka gafew jigi, ka cidenw ci, k'a wajibiya a ya jonw kan k'o ye son fen ma cidenw nana ni min ye, ani ka bara ke ni fen ye a be jagoya ka bara ke ni min ye, ani a ka banbagaw kere wajibiya ani k'o joli bon daga, ani o ya denbayaw, n'o ya musow, n'o ya denw, Ni kontebo ni sara tun tey, a tun bena ke tolon le ye, min ni ko laben masa be lasaniya ka bo a ma, Alla korotani k'o yoro yira a ya kuma la:

﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ 6 فَلَنَقْصُنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ 7﴾

{An bena mogow piniga cidenw cila minugu ma, wa an bena cidenw fana piniga 6, an bena o kibaruya o ya kewalew la ni loni ye, wa ni si ma ke ne Alla ko 7} [Al Ahraaf: 6-7].

¹ Muslim: Kitabul Imani, babu: Ni jon do b'a fe ka kewalepuman do ke, o be sebe; nga ni a b'a fe ka kojugu do ke, o te sebe, hadisa la min jate ye (131).

A Sabana: limaniya Aljine ni jahanama ma, ani ko olugu le ye adamadenw laban yɔɔ ye.

Aljine ye nɛmayɔɔ le ye, Alla kɔɔɔtani ka min laben limaniya bagaw ye minugu ye Alla ɲesiranya ɲɔnw ye, minugu limaniya la fen ma Alla ka min wajibiya o kan k'o ye limaniya a ma, o ka Alla ni a ka ciden kan labato, ka dina ke ni kɔɔɔɔ gweya ye Alla ye, ka ciden labato, nɛma suguya caman le be Aljine kɔɔ

«مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أذنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ»،

«Nan si m'a ye, tolo si m'a mɛn fana , a ma tɛmɛn fana adamaden si dusukun la»¹⁴ Alla kɔɔɔtani ko:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۖ 7 جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝ 8﴾

Cɛn na, mɔɔɔ minugu limaniyala ani ka bara ɲumanw ke, olugu le ye danfenw bɛɛ la ɲumanw ye. O sara b'o tigi fe, o sigi yɔɔ ye Aljinew le ye, kɔw be bori minugu duguma, o ye dume bagaw ye a kɔɔ kudenw. Alla diɲɛna o ma, olugu fana diɲɛna Alla ka sara ma. O sara be mɔɔɔ le ye min silan na a tigi ɲɛ. [Al bayyinah: 7-8] Ani Alla kɔɔɔtani ko:

﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ 17﴾

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Tafsiri kɔɔɔ, Babu a foli: »Nii si t'a lɔn pan la diyanyefen minw dogonin be o ye;ko ye sara ye o tun be min kela dunya kɔɔ ۞, hadisa la min jate ye (4501), ani Muslimu: Kitabu: Aljine ani a nɛma mankuu ni a mɔɔɔw kofɔyɔɔ, hadisa la min jate ye (2824).

Nii si t'a lon pan la diyanyefen minw dogoni be o ye; o ye sara ye o tun be min kela dunya kɔɔ. 17 [Al Sajda:17].

Min ye Jahanama tasuma ye: o ye Jangatayɔɔ ye, Alla kɔɔtani ka min laben kafiri ye min ye yerekun tɔɔlaw ye, minw kafiriyala a ma, k'a ka cidenw sɔsɔ. Jangata ni pangili suguya caman be a kɔɔ minw ni miiriya te se ka se a ma. Alla kɔɔtani ko:

﴿وَأَنفُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ 131﴾

:(aw ye siran tasuma ɲe min labenna kafiriw ye, .131) [Aali Imran: 131] Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَن شَاءَ فَلْيُكْفِرْ إِنَّا أَعَدَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا 29﴾

{A fɔ ko: «cɛn bɔla aw tigi fɛ. O la, min b'a fɛ, o k'a limaniya, ani min b'a fɛ, o ka kafiriya.» cɛn na, an ye tasuma laben yerekun tɔɔlaw ye, a kogo b'o lamini. N'o ka demɛ jini, o bena demɛ ni jii ye i nafa negeji yeleni min be ɲɛdaw jeni. O miniji cɛjuguya la! Ani o, layɔɔ fana cɛjuguya la!! 29} [Al Kahf: 29] Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا 64 خُلِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ لَا يُجَدُّونَ وَلَا يَصِيرُوا 65 يَوْمَ يُقَالُ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ لَا 66﴾

{Siga t'a la, Alla ka kafiriw danga ani ka tasuma laben o ye 64 o ye dume bagaw ye a kɔɔ abadan, o tena kotigi sɔɔ o yerɛla walima demɛbaga 65 lon min na o ɲɛw bena yeɛma-yeɛma tasuma kɔɔ, o

ben'a fɔ ko: an ka nata hali an tun ye Alla ni Kira kan labato 66} [Al Ahzaab:64-66].

Wa ka limaniya lon laban ma nafa belebebeba cama b'o la, o do ye:

A folo: Ka Alla bato keli kanu, ani ka cesiri ke a la, o lon sara jigiya koson.

A filana: Ka siran Alla sosɔ keli je, ani dije a ma; o lon jangata siranya koson.

A sabana: ka muminiw dusu salon fen na minugu be taga k'a dan dunya kɔnɔ ni fen ye a be min jigila lahara nema ni a sara la.

Kafiriw ka sakakunu nankari; k'a fɔ ko a te se ka ke.

O miriya ye galon le ye, sariya ni somi ni hakili be o galon ya yira.

Min ye sariya ta ye, Alla korɔtani ko:

﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ 7﴾

{kafiriw k'a jigi k'a fɔ k'olugu tena kunu saya kɔfɛ. A fɔ ko: «On hon, Nkali la NMatigi tɔgo la, a bena kunu, o kɔfɛ siga t'a la, aw bena kibaruya fen la a ka min ke, o ka nɔgo Alla ma. 7} [At tagaabun: 7]. Wa Kitabu minugu bola Sankolola o bee bena o kan.

Min ye somi ka daliluw ye: Alla ka suw lapenemanyali yira a ya jonw la dunya kɔnɔ, o misaliya loru nana Suratul Bakara kɔnɔ, o ye:

Misaliya folo: Musa, Alla ka kisi b'a ma, wagati min na a ya mɔgow ko a ma:

{...أَنْ تُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً...}

)...Anw te na limeniya i ma fɔɔ an ye Alla ye kenekan...{ [Bakara:55] O kɔ, Alla kɔrɔtani k'o faga, ka ban k'o lakunu. o ko le la Alla kɔrɔtani ko Bani Israila kaw ma:

{وَإِذْ قُلْتُمْ يُمُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ 55 ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ 56}

Ani tumana min na a ko: Musa, an tena limaniya i ma fɔɔ an ye Alla ye kenekan, songonkan gelen k'a mine kasɔɔ a yere je b'a la 55. O kɔfe an k'a lakunu a ya saya kɔfe mun koson a ye anka nema barika la 56. [Al Bakara: 55-56].

Misaliya filana: bani Isiraila kaw tun be sosoli kela mɔgo min faga li ko la, o ko la, Alla k'o ma ko o ye misi dɔ faga k'a yɔɔ dɔ bugɔ n'a sogo dɔ ye, walasa a y'a fɔ o ye mɔgo min k'a faga. O la, Alla kɔrɔtani ko:

{وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّرَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ 72 فَقُلْنَا أَضْرِبُوهُ بِعِصْمَتِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ 73}

{Tumana min na a ka mɔgo dɔ faga, a ka jɔgon sosɔ a fagabaga ko la, nga Alla ye fen bange бага ye a tun be min dogo la. 72 An k'a fɔ ko a y'a bugɔ n'a fan dɔ ye. Ni cogo le la Alla be suw kunu, k'a ya kabanankow yira a la, walasa a ye se ka hakili sɔɔ. 73} [Al Bakara: 72-73].

Misaliya sabana: O ye mɔgow le ya kisa ye minugu bola o ya sow kɔnɔ bɔri koson saya je

kasɔɔ o ye mɔɔɔ waga caman ye; Alla kɔɔɔtani k'o faga, o kɔɔɔ, k'o lakunu. Alla kɔɔɔtani ko o ko la:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾ (243)

{Yala i m'a ye mɔɔɔ minw bɔla o ya sow kɔɔɔ o waga caman, o be siranna saya jɛ wa? Alla k'o ma: «A ye sa», o kɔ, a k'o lakunu. Cɛn na, Alla ye fisamantiyaba tigi le ye adamadenw kan, nga adamadenw fanba ye pumanlɔnbaliw le ye. 243} [Al Bakara: 243].

Misaliya nanina: Cɛ min tɛmɛna dugu sani dɔ la, a tun b'a ye la ko Alla kɔɔɔtani te na se k'a lakunu; o kosɔn Alla kɔɔɔtani k'a faga fɔɔ san kɛmɛ, o kɔ, k'a lakunu. O la, Alla kɔɔɔtani ko:

﴿أَوُ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طُعَامِكَ وَسَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِئُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (259)

﴿Walima i nafa mɔɔɔ min tɛmɛna dugu dɔ la min binna. A ko: «Alla bena ni lakunu cogo di a sani kɔ?» O la, Alla k'a faga san kɛmɛ kɔɔɔ; o kɔ, a k'a lakunu. A ko: “I tola saya la fɔɔ san joli?” A ko: «Ntola tele kelen walima tele tilance la». A ko: “i tolaye fɔɔ san kɛmɛ, i ya dominifenw n'i ka minfenw file, o ma yelemawagati janya kosɔn, I fali file, an bena i ke tagamasijɛ ye mɔɔɔw ye, ani kolow file, an b'o kɔɔɔta cogo min na, ka sɔɔɔ ka sogo don o la». O

kama, tuma min na o ko gwela a ye, a ko: "Ne b'a lon ko Alla be se fen be la"» 259 [Al Bakara: 259].

Misaliya Ibruna: Ibrahim Alla teri a ka kisa la, tuma min a ka Alla korotani dali ko a ya yira a la A be suw lakunu di; o la Alla korotani k'a yamuruya ko a ye kono naani kantige, k'o faran-faran k'o la kuluw kan minw b'a lamini na, o kofe k'o wele; o tuma, o faraniw bena lajen jagon kan, k'o na Ibrahim fe teliya la, Alla korotani ko o ko la:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ أَجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ 260﴾

{Wagati min na Ibrahim k'a fo ko: «Ntigi, a yira nna i be suw lakunu cogo min na.» A ko: «I ma limaniya wa?» A ko: «On-on, nga walasa n dusukun ye mafa». A ko: «I ye kono naani ta k'o faranfaran, o kofe i y'o bee yoro do bila kulu cama kan. O kofe i y'o wele, o bena na i ma teliya la. Wa i y'a lon ko Alla ye fanga tigi le ye, ko laben masa le». 260} [Al Bakara: 260].

Ni nugu ye misaliya yereyerew ye, minugu b'a yira ko suw be se ka lakunu. Kuma kela ka teme kabako kan Alla korotani ka min di Isa Mariyama dence ma suw lakunuli ko la, ani k'o bo o ya kaburuw kono - ni Alla korotani ka dine ye-.

Min ye Hakili ka dalilu ye, o be cogo fila:

O kelen do ye: ko Alla korotani le ka sankolow ni dugukolo dan ani fen minw bee be o ni jongoce, a

k'o dan ka sɔɔ foy tey. Wa min se la ka danfenw dan ka sɔɔ foy rey, o danfen lasegi te geleya a ma, Alla kɔɔtani ko:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ...﴾

{Wa A le le be dan li damine, o kɔfe a be a kɔsegi, wa o ka nɔgo a ma...} [Al Rum: 27]. Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿...كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدًّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

{I nafa an ye dan li folo damine cogo min na, o cogo kelen na an bena a kɔsegi. O ye layiri ye an kan, cen na, an ye o kebagaw ye}. [al'anbiya: 104]. Ani a ko, tuma min na a ka yamaruya di ko ka mɔgow jabi minw ka nankari ke kolow lapenemaya na a mugumuguni kɔ:

﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ (79)

{A fo ko : Min k'a dan sian folo la, ale le bena a lakunu, wa A ka danfen beɛ lon. 79} [Yasin: 79].

A filana: Dugukolo be ke su ye, yiri binkenelama si t'a kɔɔ; ni sanji jigila a kan; a be yereyere ka ke binkenelama ye ka jɛnemaya di a ma, suguya ceɔuman beɛ be ke a la, min be se k'a lakunu a sani kɔ, ale fana be se ka suw lakunu, Alla kɔɔtani ko:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّهُ تَرَىٰ الْآرْضَ خُشْعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (39)

{A ka se bagaya tagamasijew do ye ko i b'a ye ko dugukolo majigini le, nga n'a ye sanji jigi a kan, a be lamaga ka jidi. Cen na, min k'a lakunu, ale le ye suw

lakunu бага ye. Cen na, a be se ko бее la. 39} [Fusilat: 39]. Ani Alla ko:

﴿وَنَزَّلْنَا مِنْ السَّمَاءِ مَاءً مُبْرَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ 9 وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ 10 رَرَفَا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ 11﴾

{Ani an ka sanji barakama jigi kabo sankolo la, an ka nakow falen n'a ye ani falenfenw minw be tige 9 Ani tamalo yiri janw minw yiribolow be jɔɔɔn lajen na. 10 k'o ke garzege ye jɔnw ye, An ka dugu sani do lakunu n'a ye. Boli bena ke o cogo le la kaburuw kɔɔɔ 11} [Qaf: 9-11].

A be fara Limaniya kan lon laban ma: Limaniya ko бее ma min be ke saya kɔfe, i ko:

A- Kaburu fitina: O ye su jiningali ye a sutarani ko a tigi la, ani a ka dina n'a ka Nabijuma. Alla be limaniya бага sabati ni kuma sabatini ye, a b'a fo ko: Ntigi ye Alla ye, nka dina ye silamaya ye, nka kira ye Muhamadu ye, Alla ka nema ni kisi b'a ma. Alla be yerekuntɔɔɔnaw lafili, o la kafiri b'a fo ko: haa, haa, n t'a lon. Munafiku walima sigasiga бага b'a fo ko: n t'a lon, n ye mɔɔɔw men ka fen do fo, o la n y'a fo.

(b) Kaburu jangata ani a nema: jangata be ke yerekuntɔɔɔnaw ni munafikiw ta ye, Alla korɔtani ko:

﴿...وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ﴾

N'i tun k'a ye wagati min na topɔlikelaw be saya geleyaw la, ani Melekew ye o bolo foni o ma ka fo ko:

«A ye a niiw bɔ! Bi, a bena sara ni majigini jangata ye fen kosɔn, a tun be min fɔla Alla ma min tun te cɛn ye, ani a tun be a yere bonya na a ka ayaw ma». [Al-An'am: 93].

Ani A ko firauna ya mɔgɔw ya ko la:

﴿الَّذِينَ يُعَرِّضُونَ عَلَيْهَا غُذُوءًا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ 46﴾

{Tasuma, o be a yira o la sɔgɔma ni wulafe, ani lakununi lon na, (a be fɔ ko): "A ye Firauna so mɔgɔw dɔn jangata juguman kɔnɔ" 46}. [Gaafir: 46].

A nana Sahih Muslim kɔnɔ Zeyd bun Sabit ya hadisa la Alla ma dipɛna a ma, kabɔ Alla kira fe Alla ka nɛma ni kisi b'a ma ko:

«فَلَوْلَا أَنْ لَا تَدَافِقُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسَمِعَكُمْ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ الَّذِي أَسْمَعُ مِنْهُ»

«N'a ma ke a ya nɔgɔn sudon baliya kosɔn ye, n' tun bena Alla dali a y'a lamɛn kaburu jangata dɔ la ne be min mɛn». O kɔfe, a ka nɛsin; A ko:

«تَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ».

«a ye tanga pini Alla fe ka bɔ jahanama jangata ma». A ya sahabaw ko: an be tanga pini Alla fe ka bɔ kaburu jangata ma, A ko:

«تَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»

«A ye tanga pini Alla fe ka bɔ kaburu jangata ma» A ya sahabaw ko: an be tanga pini Alla fe ka bɔ kaburu jangata ma, A ko:

«تَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ، مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ»

«A ye tanga jini Alla fe ka bo fitnaw ma, a bangeni ni a dogoni» O ko: «An be tanga jini Alla fe ka bo fitna ma, a bangeni ni a dogoni». A ko:

«تَعَوُّدُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ»

«A ye tanga jini Alla fe ka bo dajal fitna ma» O ko: «An be tanga jini Alla fe ka bo dajal fitna ma»¹.

Nga min ye kaburu nema ye: o ye limaniya baga centigiw ta le ye: Alla korotani ko:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ 30﴾

{Cen na, mogo minw ko an Matigi ye Alla ye, o ko ka sabati tileninya kan, melekew be jigi o kan k'a fo o jene ko: A kana siran, a kana dusu kasi, ani aw ye Aljine kibaro duman ta, min layiri tun be ta la a ye}. [Fusilat: 30].

Ani Alla korotani ko:

﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْخُلُوفَ 83 وَأَنْتُمْ جَبِيذٌ تَنْظُرُونَ 84 وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ 85 فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ 86 تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ 87 فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ 88 فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ 89﴾

}O la, hali a tun ye tagasi wagati la min na nii be se kan na 83, o wagati la; a be fileli kela saya geleya be min kan 84, wa ne Alla le ka surun a la ka teme a kan ni nya loni ye, nga a te o lon 85. O la, ni a tun tena lakunu k'a sara 86, a tun bena nii la segi

¹ Muslim y'o lakali: Kitaabu: Aljine, a nemaw mankutuw, ani a mogow, Babu: Banbagato sigiyoro min be aljine walima jahanama konko, o b'o yira a la, kaburu jangata sabati li, ani mogo be tanga jini Alla fe ka bo o ma, hadisa la min jate ye (2867).

O kuma ye galon ye ka ben ni silamaya sariya ye, ani somi ye ani hakili puman ye:

Silamaya sariya ya fan fe: sebe minw b'a yira ko kaburu jangata ni a nema bey, o fola ka teme.

A be Bukhari ya sahihu kono, Ibn Abbas ya hadisa la, Alla ka diɲe o fila bee ma, ko: "Nabijuma, Alla k'a nema ni kisi b'a ma, bola Madina nako do la; a ka mogo fila kan men o be jangata la o ya kaburu kono" a ka ni hadisa fo, A be a kono:

«أَنَّ أَحَدَهُمَا كَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبُولِ»

«O fila do la kelen tun t'a yere sutara ka bo jebene ma» a nana lakali do gere la:

«مِنْ بَوْلِهِ»

«ka bo a ya jebene ma»

«وَأَنَّ الْآخَرَ كَانَ يَمْشِي بِالْمِيمَةِ»،

«ani ko a to kelen tun be tagama ni namimaya ye», A be muslim ya lakali la:

«لَا يَسْتَتِرُهُ مِنَ الْبُولِ».

«A te a yere saniya ka bo jebene ma»¹.

Min ye somi ye: Sunogobaga b'a ye a ya siko la ko a tun be yoro la wasani do la min cekani, a tun be nema la o yoro la, walima ko a tun be yoro deguni do la min ye yoro lakolon ye, a tun be torola o yoro la, tuma do la a be se ka kunu fen sababu la a ka min ye. O bee n'a ta, a be a ya lafen kan a ya bon kono a

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Wudu, Babu: fen min nana jebene koli la, hadisa la min jate ye (215).

cogo la, wa sunɔɔ ye saya balima le ye; o kosɔn Alla kɔrɔtani ka wele ko: saya. Alla kɔrɔtani ko:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ
عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى...﴾

Alla be niw minε saya wagati la, ani o minugu ma sa a be o minε o ya sunɔɔ la, A ka saya latige min ye, a b'o tigi minε ani a be tɔ kelen bila fɔɔ ka se wagati ma wagati min sigi la a ye. [Al-Zumar 42].

Min ye hakili ta ye: sunɔɔ бага be suko puman ye a ya sunɔɔ la min be ben cɛn ma, wa a be se ka Nabipuma ye, Alla ka nɛma ni kisi b'a ma a dan cogo yεrε la, ni mɔɔ min k'a ye a dan cogo yεrε la, o tigi k'a ye cɛn na, o bεε n'a ta, sunɔɔ бага be a ya bon kɔɔ a ya lafen kan, ka sɔɔ fen yɔɔ ka jan a la, a be min ye la. Ni o be se ka kε dunya cogoyaw la, yala o tena se ka kε lahara cogoyaw la wa?

O ka o jigi la min kan, ni o ye ko ni su ya kaburu tun da yεrε la, a tun bena sɔɔ i nafɔ a be cogo min na, ani kaburu tun tena yεlɛma a bonya la walima a dɔɔya la, o jabili be kε cogo caman, i nafɔ:

A fɔɔ: an man kan ka fen sɔɔ Sariya nana ni min ye ni ni kumaw ye sen te minw kɔɔ, wa n'a fɔbagaw yεrε tun mirila a la kosebε o tun bena a lɔn ko sen t'a kɔɔ, a fɔla ka kɔɔ:

Mɔɔ caman le be fiyɛn ye kuma puman dɔ la

Kasɔɔ fiyɛn be sɔɔ a ya famunya jugu le la.

A filanan: jɛnamaya min be dunya jɛnamaya ni lahar Cε (Barzakh) ya cogoyaw be ko dogoniw cɛma

minw te se ka famu ni sɔmi ye. N'o tun be se ka famu ni sɔmi ye, nafa min be sɔɔ limaniya la fen dogoniw ma, tun tena key, ani limaniyabagaw ko dogoniw ma ani nankari bagaw tun bena ke kelen ye ko dogoni centigiyali la.

A sabanan: ko jangata ni nema, ani kaburu fere n'a dogoyali, su dɔɔn le b'o famu. O be i nafa sunɔɔɔbaga b'a ye ko a be yɔɔ deguni dɔ la, yɔɔ lakolon dɔ la, walima yɔɔ fereni dɔ la, min cekani, k'a sɔɔ a lamini mɔɔw t'o ye, o te sɔmi o la. Nabipuma nema ni kisi b'a ma tun kela cilaya tun be jigi a kan k'a sɔɔ a be a ya Sahabaw cema; a tun be Cilaya men, nga Sahabaw tun t'a men. Tuma dɔw la, meleke tun bena a ma ce saura la kana kuma n'a ye, k'a sɔɔ Sahabaw tun te meleke ye, wa o tun t'a ya kuma men.

A naaninan: Danfenw ya lɔni be dan fen ne ma Alla kɔɔtani ka fen min lɔniya se ke o ye, nga o te se ka fen bee lɔn minw bey. Sankolo wolonfila, dugukolo, ani fen minw b'o kɔɔ, ani fen bee be subahanalayi fɔ k'a fara alhamdu lilahi kan subahanalahi fɔ yere yere la, Alla b'a ke danfen b'a men min k'a diya a ya danfenw la tuma dɔw la. O bee n'a ta, a dogoni le an ma, Alla kɔɔtani ko o ko la:

﴿تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ...﴾

{Sankolo wolonfila ni dugukolo ani o kɔɔfenw be saniya ke A ye. Wa fen si tey fɔɔ o be saniya ke ni

A ka tanoli ye, nga a te o ya subahanalahi fɔ famu...} [Al Israa : 44]. O cogo kelen la, setanaw ni jinew be yala yala dugukolo kan, ka taga ka segi. Jinew nana Alla ka ciden fe, Alla ka nema ni kisi b'a ma, k'a ya kalan lamɛn, o k'a lamɛn kapan, o kɔ, o kɔsegila o ya mɔgɔw ma i nafɔ bagabagali kelaw. Nga, o bɛɛ n'a ta, jinew dogonin le an ma. O ko la, Alla kɔrɔtani ko:

﴿يُبَيِّنِي ۖ أَدَمَ لَا يَفْتِنُكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَٰهُمَا إِنَّهُ يَرَٰكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِّنْ حَيْثُ لَا تَرَٰهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (27)

)}O Adama denw, Setana kana a fitina, i nafɔ a k'a bemaw bɔ aljine kɔnɔ cogo min, a b'o ya fani bɔ o la walasa k'o ka lebuw yira o la. Cɛn na, ale n'a ya jamaw b'a ye ka bɔ yɔrɔ le la, min a t'o ye o yɔrɔ la. An ye Setanaw ke teriw ye mɔgɔw le ye minugu te limaniya. 27﴿ [Al Aaraf: 27]. Ni danfenw te fen bɛɛ lɔn fen minugu bey, a te daga o la k'o ye ko dogoni sabatini nankari, k'a sɔrɔ o m'a lɔn.

ka limaniya latige ma

Latige: Alla kɔrɔtani ya latige danfenw kan, ka keɲɛ n'a ya lɔniya ye ani a ya kolɔn ye min pini.

Ka limaniya latige ma, o be tali ke ko naani la:

A fɔlɔ: ka limaniya ko Alla kɔrɔtani be fen bɛɛ lɔn, a foroba lɔni la ani a faranfarani lɔni la, jona la ani kudanw, o bena a yere ya kewalew ma walima a ya jɔnw ya kewalew.

A filanan: Ka limaniya ko Alla kɔrɔtani k'o seɓe walaga latangani kɔɔ, Alla kɔrɔtani ko o ko fila la:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ 70﴾

Yala I t'a lɔn ko Alla be san kɔɔ fenw bɛɛ lɔn ani dugukolo kɔ kan fenw, o bɛɛ seɓela gafe kɔɔ, o ka nɔɔɔ Alla ma. [Al-Hajj 70]

A be Sahih Muslim kɔɔ, ka bɔ Abdulayi bin Amr bin Al-As fɛ, Alla ma dipɛna o fila ma, a ko: Nka a mɛn Alla kira la, nema ni kisi b'a ma, ko:

«كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ».

«Alla ka danfenw ya latigɛw seɓe sani a ye sankolow ni dugukolo dan san waga bilɔru»¹.

A sabanan: ka limaniya ko danfenw bɛɛ be Alla kɔrɔtani sago dɔrɔn le la, min be dɛn a ya kɛwalew la walima danfenw ya kɛwalew.

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ...﴾

{Wa i matigi be fen dan min k'a diya, ani a be fen sugandi min k'a diya...} [Al Kasas:68] Ani A ko:

﴿...وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾

{...wa Alla be fen kɛ min k'a diya} [Ibrahim: 27].
Ani A ko:

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ...﴾

¹ Muslim y'o lakali: Kitabu Qadar, babu: Adam ni Musa ya sɔsɔli kisi b'o ma, hadisa la min jate ye (2653).

{Ale le be a laben baw denworo sow kɔnɔ i nafa a b'a fe cogo min na....} [Aali-Imran:6] Alla kɔrɔtani ko fen na min be den danfenw ya baraw la:

{...وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ...}

}...Ni Alla tun b'a fe, a tun bena fanga di o ma a kan, o tun bena o kefe....} [Al Nisaa: 90] Ani A ko:

{...وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ}

...Ni i Matigi tun b'a fe, o tun tena a ke; o kama, o toy o ni o ya galon... [Al-An'am: 112].

A naaninan: Ka limaniya ko danfenw bee dan na Alla kɔrɔtani le bolo, o yerew kun, o mankutuw ani o ya bara ketaw. Alla kɔrɔtani ko:

{اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ 62}

{Alla le ye fen bee danbaga ye, ale le ye fen bee marabaga ye... 62} [Al-Zumar 62] Ani(Alla) ko saniya be a ye:

{...وَوَخَّلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا}

{...Ani, a ka fen bee dan ani k'o hake latige tigitigi} [Al Furkaan:2] A ko a ya Nabijuma Ibrahima ya ko la, nema ni kisi be a ma, ko a ko a ya jama ye:

{وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ 96}

{Wa Alla ka a dan ani a be bara min ke.96} [As-Safat: 96].

Ani ka limaniya latige ma -i nafa an ye a fo cogo min na o t'a bali ko jon be lapini ni se soro a yere ya

ƙewale sugandiliw kan; sabula sariya ani ko sabatiniw, o fila bɛɛ ye o sabati a ye.

Sariya ta fan fɛ: Alla ƙarɓtani ko lapini la:

﴿...فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا﴾

﴿...O la, ni a ka mɔgo min diya, o tigi ye ƙɔsegi sira do ta ka taga a Matigi ma..﴾ [An-Naba: 39] Ani A ko:

﴿...فَاتُوا حَرَثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ...﴾

﴿...a ye na a ya seneforow ma, cogo o cogo k'a diay...﴾ [Al Bakara 223] Ani A ko seko la:

﴿فَاتُوا اللَّهَ مَا آسَظَعْتُمْ وَآسَمِعُوا وَأَطِيعُوا﴾

﴿O la, a ye siran Alla ɲɛ a seko la, a ye lamɛni ƙɛ, a ye labatoli ƙɛ...﴾ [At tagaabun: 16] Ani A ko:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾

﴿Alla te nii si karaba fen si la fɔɔ a seko, a ka min ƙɛ numan la o b'a ye, wa a ka min ƙɛ juguman la o b'a kan...﴾ [Al Bakara: 286].

Nenamaya ta fan fɛ: mɔgo bɛɛ b'a lon ko sagonako ni se do b'a ye, a be bara ƙɛ ni min ye ani a b'a yerɛ minɛ ni min ye, ani a be danfara don min be ƙɛ ni a sago ye, i nafa tagama, ani min be ƙɛ n'a sago tɛ, i nafa yerɛyerɛ. Nga, jon sago n'a ka sebagaya be ƙɛ Alla ƙarɓtani sago n'a ya sebagaya le ƙɔɔ, i nafa Alla ƙarɓtani b'a fo cogo min na:

﴿لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ 28 وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ 29﴾

Ni a diala mɔgo min ye a cɛma a ye telen. Wa a tena fen lapini fɔɔ Alla ka diɲɛ ye min na; dunya bɛɛ tigi. [At Takwiri : 28-29]. Sabu la dunya bɛɛ ye Alla

kɔrɔtani ta ye, foy te se ka ke a ya masaya kɔnɔ a ya lɔnni ni a sago duguman.

Ani ka limaniya latige ma, i nafa an y'a fa cogo min na, o te dalilu di jon ma wajibi kow toli kan, walima jurumu kow kan a ka minw ke. O la, ka o ke dalilu ye o ye galon ye sababu caman kama:

A folo: Alla kɔrɔtani ya kuma:

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا ءَابَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۚ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَاسَنَا ۚ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۚ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ۝ 148﴾

{Minw ye do fara Alla kan, olugu bena a fa ko: «Ni Alla tun sɔnna, an tun tena foy fara a kan, an faw fana tun tena foy fara a kan, an fana tun tena foy haramuya». Ni cogo le la minw kɔna olugu je, olugu fana ka galontigeya ke fa o ka an ka jangata nene. A fa ko: «yala Lɔnniya do b'aw bolo wa aw bo bo an je? Aw te foy ko fa a miriya ta, wa a te foy la fa galon tige» 148} [Al-An'am: 148] Ni dalilu tun b'o bolo latige la, Alla tun te o nene a ya jangata la.

A filanan: A ka kuma kɔrɔta b'a ye:

﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝ 165﴾

{Cidenw, minw be kibaro dumaw ni bagabagali lase mɔgow ma, walasa adamadenw kana daliluya sɔro Alla kan cidenw cini kɔfe. Wa Alla sabatila masa fanga tigi le, ko laben masa le}. [Al Nisaa: 165] Ni latige tun ye dalilu ye sɔsɔlikelaw ye, a tun tena wili

ni cidenw cili ye; sabu o ya sɔsɔli cidenw cini kɔfɛ, o kela ni Alla kɔrɔtani ka latige le ye.

A Sabanan: Hadisa min fɔla Bukhari ni Muslim fɛ kumaden min fɔla, o ye Al-Bukhari ta ye - k'a mine Ali bin Abi Talib fɛ, Alla ka diɲɛ a ma, ko kira ko - Alla ka nɛma ni kisi b'a ma-:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا قَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ أَوْ مِنَ الْجَنَّةِ»

«Aw la mɔɔɔ si tey, fɔɔ a sigiyɔɔ seɓɛla Tasuma kɔɔɔ walima Aljine kɔɔɔ» Mɔɔɔw dɔ ko kabɔ jama cɛma, Ya Alla kira, an t'an jigi la o kan wa? A ko:

«لَا، اَعْمَلُوا فِكْلًا مُيَسَّرًا»

«ayi, a ye bara kɛ, nɔɔɔya keni le bɛɛ ye» O kɔfɛ, a ye a kalan:

{فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ 5}

{Ni mɔɔɔ min ka nafolo bɔ, ani ka siran Alla ɲɛ 5}
[Al Layl: 5] a nana Muslimu ya fɔ cogo la:

«فَكُلْ مُيَسَّرًا لِّمَا خُلِقَ لَهُ»

“nɔɔɔya keni be bɛɛ ye ka taga fen ma a dan na min kama ”¹. Nabijuma (nɛma ni kisi b'a ma) ka yamaruyali kɛ bara la, ka gɛnni kɛ ka bɔ yɛɛɛ sɛmɛ ma latige kan.

A naninan: ko Alla kɔrɔtani k'a ya jɔn yamaruya ani k'a bali, ani a ma fen pini a fɛ a te se min na. Alla kɔrɔtani ko:

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Qadar: Alla ya yamaruya kela latige ye min kela, hadisa la min jate ye (6605), ani Muslimu: Kitabu Qadar, babun: Adamaden danin cogo a ba kɔɔɔ ani a garzɛge ni a si ni a kewali ni a ya kunadiya ni a ya kunagoya seɓɛri, hadisa la min jate ye (2647).

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا...﴾

﴾O la, a ye siran Alla ꝑe a seko la, a ye lameni ke,
a ye labato ke...﴿ [At tagaabun: 16] Ani A ko:

﴿لَا يَكُفُّ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا...﴾

﴾Alla te ni si bila fen na fɔɔ a be se min na...﴿ [Al
Bakara: 286]. Ni jon tun karabala bara keli la, a tun
bena jagoya ni fen ye a te se ka bo min na, wa nin ye
galonfin ye; o kama ni jurumu kela a fe lonbaliya la,
walima Nineli la, walima karabali la; jurumu si te a
kan; sabula layira b'a bolo o la.

A lɔrunan: Alla kɔɔtani ya latige ye gundo
dogonin ye min te lon fɔɔ ni a kela. Wa Jon y'a lapini
ka bara ke, o le be kon a ya kewalew ꝑe. O la, a b'a fe
ka ko min ke, o te sigi Alla ya latige lonniya kan; o
wagati la, a ye dalilu ke ni latige ye o be cen, sabu
dalilu te mogo bolo fen na a te min lon.

A wɔɔɔnan: An b'a ye ko adamaden be a jija fen
na min be ben a ma a ka dunya kow la fɔɔ k'o sɔɔɔ, a
te bo o la ka taga fen ma min te ben a ma. Mun na a
be bo fen na min b'a nafa a ka dina kow la, ka taga
fen ma min b'a tɔɔɔ o kɔfe k'a dalilu ke ni latige ye?
Yala ko fila ni cogoya te kelen ye wa?

misaliya min b'o gwɛya:

Ni sira fila tun be Adamaden kɔɔɔ: a kelen be
laban jamana do la min bee ye labenbeliya ye: mogo
faga, ani sɔɔɔpali, ani danbe lebu, ani siran, ani
kɔɔɔɔɔ. A filanan be laban jamana do la min bee ye
laben ye, ani hakili sigi sabatinin ye, ani balo ko

numan, ani niw ani danbew ani napolow bonya li, o tuma na a be sira fila ni juman ta?

A be taga sira filanan kan, min be a sama ka se laben ani hakili sigi dugu la, wa hakiliman si te se abadan ka taga fitina ani siranya dugu sira kan k'a ya dalilu ke latige ye. Mun koson a be jahanama sira mine ka aljine sira toy lahara ko la k'a ya dalilu ke latige ye?

Misaliya gere: An b'a ye ko banabagato be yamaruya ko a ye fla ta, o la, a b'a min, hali n'a t'a fe, ani domini min be toro lase a ma, o b'a bali k'o domu, o la, a b'a toy, hali n'a ka di a ye, o bee be ke keneya ni kisi koson. A te se ka ban ka fla min walima ka domini do domu min be toro lase a ma k'a ya dalilu ke latige te. O la, mun na Adamaden be Alla n'a ka ciden ya yamaruya toy, walima ka fen ke o k'a bali min ma, o kofe k'a ya dalilu ke latige ye?

Wolonfilanan: Mogo min be a ya dalilu ke latige ye fen na a ka minw toy wajibiw la, walima a ka jurumu minugu ke, ni mogo gere ka danteme ke a kan k'a ya nafolo ta, walima k'a danbe tipe, o kofe danteme бага ka ya dalilu ke latige ye, k'a fo ko: I kana n' jalaki, sabu nka danteme ke ni Alla ka latige le ye - a tena son a ya dalilu ma, O la cogo di a te son latige ya dalilu ya ma mogo gere ka danteme la a kan, k'a soru a b'a ke dalilu ye a yere ye a yere ka danteme la Alla korotani ya hakew la?

A fola ko muminuw jemogo umar bin Al-Khattab, Alla ka dije a ma, o nana a ma ni son do ye min bolo

ka kan ka tige; a ka yamuru ke ko k'a bolo tige. Son ce ko: a ki lo doni, ya muminuwa yemogo, ne ka sonyeli ke ni Alla ya latige le ye. Umar ko: An fana bena i bolo tige ni Alla ya latige le ye.

Wa ka limaniya latige ma, nafa belebelebaw be soro a la, o daw ye:

A folo: Ki seme Alla korotani la sababuw keli wagati la, a kana a yere seme sababu yere kan; sabu fen bee be ke ni Alla korotani ya latige le ye.

Filanan: mogo kana kaba a yere la ni a ka a ya lapini soro; sabu o soroli ye nema ye ka bo Alla korotani fe ni fen sababu ye a ka min latige here ni jeta sababuw la, ani a ya kaba a yere la, o b'a to a be pine ka nema ni walepumanya lon.

A sabanan: Hakili sigi ani dusu salo soroli Alla korotani ka latige kow la min be ke a kan; o la, a dusu te bo diana ko temeli la, walima toroya ko soroli la; sabula o ye Alla ka latige le ye, min ye sankolo ni dugukolo mara tigi ye, wa a ka min latige o be ke sika t'a la. O ko la, Alla korotani ko:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ 22 لَكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا ءَاتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ 23﴾

fen be mogo soro masuba kow la dugukolo kakan walima a yerekun na, fo a sebela gafe kono sani an ka o dan, o ka ngo Alla ma 22, Walasa a kana dusu kasi fen koson min tagala k'a dan, a kana fari foni fen koson a ka min di a ma, Alla te yerelomba ani

wasobaga ba kanu 23. [Al Hadiid:22-23], Kira, Alla ka nɛma ni kisi b'a ma, ko:

«عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ».

« limaniyabaga ya ko ye kabako ye, can na a ka ko beɛ ye heɛ, wa o te ke mɔgo si ye fɔɔ limaniyabaga; ni nisɔndiya ko k'a sɔrɔ a be Alla waleɓumanya, o be ke heɛ ye a ma, wa ni ko jugu dɔ k'a sɔrɔ, a be sabari, o be ke heɛ ye a ma»¹.

Wa Jama fila filila latige ko la:

O fila la kelen ye: Jabriya mɔgow minugu ko: jɔn karabani le a ya kewalew la, sago ni se t'a ye o la.

A filanan: Qadriya mɔgow, o minw ko: jɔn le ye a yeɛ ya kewalew tigi a ya lapini ani a se kow la,, wa Alla kɔrɔtani sago ani a ya se nɔn si te o la.

Ka jabi di jama fɔɔ (Jabiriyaw) ma ni Sariya ye ani jɛnemaya kow ye:

Sariya yɔrɔ fan fɛ, Alla kɔrɔtani ka lapini ani sago sabati jɔn ye, k'a ya bara dame ka taga a ma, Alla kɔrɔtani ko:

{...مِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ...}

a cɛma, dɔw be dounya jini la, ani dɔw be lahara jini la. [Aali-Imran:152], Ani A ko:

{وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا...}

¹ Muslim y'o lakali: kari ani dusukun magaya kitabu kɔnɔ, babu: limaniyabagaw ya kow beɛ ye heɛ, hadisa la min jate ye (2999).

الآية

A fɔ ko: «cɛn bɔla a Matigi fɛ. O kama, n'a ka min diya a ye limaniya, n'a ka min diya a ye kafiriya» Cɛn na, an ye tasma labɛn yɛrɛkun tɔɔɔnaw ye min kɔgɔw b'o lamini... [Al Kahf: 29]• Ani Alla kɔɔtani ko:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ﴾ (46)

{Məɟɔ o məɟɔ ka bara ɲuman kɛ, o be a yɛrɛ le
ye, ani məɟɔ o məɟɔ ka kojugu kɛ, o be a yɛrɛ le kan.
Wa i Matigi te a ya ɲɔnw tɔɲɔ baga ye}. [Fusilat: 46].

Min ye jɛnɛmaya ka dalilu ye: adamaden bɛɛ be faranfasiya lɔn a ka sugandili kɛwalew cɛ minw be kɛ ni a yɛrɛ sago ye: i nafa domini, min ni, fereli, ani sanli, ani fen mi be kɛ a kan a sago te min na: i nafa yɛrɛyɛrɛli farigan kosɔn, ani ka bɔ sanfɛ ka bin. O la, a folɔ la, ale le ye bara kela ye, a y'o sugandi ni a yɛrɛ sago ye karabali te min na. Nga a filanan na, a ma o sugandi, a sago fana ma kɛ fen na min k'a sɔrɔ.

jama filanan (Kadariya mɔgɔw) jabili ni Sariya
ani Hakili ye:

Min ye sariya ta ye: O ye ko Alla kɔrɔtani le ye fen
bɛɛ danbaga ye, wa fen bɛɛ be ke ni a sago le ye, wa
a k'a bange a ya kitabu kɔnɔ ko jɔn ya ketaw be ke
ni a sago le ye, Alla ko, kɔrɔta b'a ye:

﴿...وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَلْنَا الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ أَخْلَفُوا فَعِنْهُمْ مَنْ ءَامَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَلْنَا وَلَكِنْ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾

...ni a tun ka Alla diya, magow tun tena jagon
kele minw nana o kofe daliluw bange ni kofe o ye;

nga o fonna ɲogon kɔ, o dɔw limaniyala, ani o dɔw kafiriyala. N'a tun ka Alla diya o tun tena ɲogon kele, nga Alla be fen ke min k'a diya.﴿ [Al Bakara: 253] ,
Ani A ko min kɔɔtani le:

﴿وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًى وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۝۱۳﴾

Ni an tun b'a fe, an tun bena nii kelen-kelen bee ya kandaya to a yere bolo, nga kuma jagoya la ne fe ko ne bena Jahanama fa ni jinaw ni adamadenw bee ye. 13 [Al Sajda: 13].

Min ye hakili ta fan ye: dunya bee ye Alla kɔɔtani ta ye, wa Adamaden be o dunya le kɔɔ; o kama, a be Alla kɔɔtani ya mara le kɔɔ, wa mɔgo marani te se ka ko si ke a mara бага ya mara kɔɔ fɔɔ n'a dije na a ma.

Silamaya dusukuna-siri lapiniw

Hadafu (arabu kan na): a be fɔ kɔɔ caman ta, olugu la dɔ ye ko: (Fen min be bila walasa k'a bon, ani fen o fen be lapini).

Wa Silamaya dusukuna-siri lapiniw: A ka lapinitaw n'a kɔ labanko pumanw, minw be sɔɔ bolo keli maw fan fe , wa o ka ca o cogoyaw fana ka ca, o dɔw ye:

A folo: ka ganiya ni bato kerekere Alla kɔɔtani kelenpe ye; sabu ale le ye danbaga ye, jenɲogon t'a la, o kama a wajibiyala ko ganiya ni bato ye ke ale kelenpe ye.

Filanan: Ka hakili ni miiriya lageya Ka bo nagamini ma ko laben bali la, ka bo dusukun ka lankolonyali ma ni dusukuna siri la; sabu mogo o mogo dusu lakolonya la ka bo a la, o be ke mogo ye min dusukun lakolon ni ka bo lanaya kow bee la ani a be dunya kow doron le bato, walima a be yelemaye lema lanaya kow ni kurafa kow ka filiw la.

A sabanan: nii ani hakili lafiya, o la, joro te nii na, hakilipagami tey, sabu o dusukun na siri be limaniyabaga n'a Danbaga lase jogon ma, o la, a be dije n'a ye i nafa Matigi min be kow latige ani Kuntigi min be sariyaw sigi, o la, a dusukun be lafiya soro ni a ya latige ye, ani a disi be fere silamaya ye, a t'a jini ka silamaya falen foy la.

A naaninan: ganiya ni baraw ya kisi kabo jengeli ma Alla korotani bato la, walima danfenw ya barajogonya la; sabu a sigilanw do ye limaniya ye cidenw ma, o min ye ka tugu o ya sira puman ko ganiya ni kewalew la.

Lorunan: K'i jija ani k'i cesiri kow la, walasa a kana sababu si to a bolo ka kewalepuman ke k'a soro a ma nafa soro o la; sara jini koson, a kana jurumu yoro ye fo a b'a yere yoro ma janya o la; jangata je siranya koson; sabu o sigilan do ye limaniya ye kununi ma, ani baraw sara ma.

Alla korotani ko:

﴿وَلِكُلِّ دَرَجَتٍ مِّمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَفْلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾ (132)

(Wa lo yɔɔ le be o kelen kelen bæe ye o ya baraw koson, wa i Matigi ma ke jine бага ye fen ko o be min ke la). [Al-An'am: 132] Kira, Alla ka nema ni kisi b'a ma, ka lasuli ke ni lapini kan a ka kuma kan na:

«الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ، آخِرُ صَ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِزْ بِاللَّهِ، وَلَا تَعْجِزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللَّهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ؛ فَإِنْ (لَوْ) تَفَتَّحَ عَمَلُ الشَّيْطَانِ»

«mumini fangantigi o ka fisa ani o ka di Alla ye ka teme mumini lagafoni kan, wa here b'o fila bæe la, i jija fen na fen min b'i nafa, deme jini Alla fe i kana dese, ni fen do ka i sɔɔ, i kana fo ni ne tun ka ke ten, a tun bena ke ten, nga i y'a fo Alla le k'a latige, ni min diya la a ye a b'o le ke, kafe ni ne tun ka ke ten o kuma ye sitana bara le dayele»¹ Muslim y'o lakali.

6. A wɔɔnan: Ka jamakuru barikaman do laben min be fen bæe ke a ya dina sabatili koson ani a losenw ya loli, hali ni fen o fen bena a sɔɔ o sen fe a mako t'o si la. O ko la, Alla kɔɔtani ko:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ۝ ١٥﴾

»muminuw ye mɔɔw le ye minw limaniya la Alla ni a ka kira ma, o kafe o ma sika, o ka jihadi ke ni o ka nafolo ani o niw ye Alla sira kan, olugu le ye centigiw ye 15 [Al hujuraat:15].

¹ Muslim y'o lakali: latige Kitabu la, babu ka yamaruyali ke ni fanga ye ani barikantanya toy, ka deme jini Alla fe ani ka latige kalifa Alla ma, hadisa la min jate ye (2664).

A wolonfilanan: ka se dunya ni lahara kunadiya ma mɔgɔw ni jamaw ya labenli ye, ani sara ni nemaw sɔrɔli, Alla kɔrɔtani ko o ko la:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنشَأَ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (97)

Mɔgɔ o mɔgɔ ka bara puman ke, ce la walima muso la, ka sɔrɔ a le ye limaniya бага ye - Siga te a la, an bena jɛnemaya puman ke o tigi ye, ani an bena o sara ka tɛmɛ o ya bara pumanw la. [Al Nahl: 97].

Nin ye Silamaya dusukuna-siri lapiniw dɔw ye, an b'Alla dali a y'o dafa an ye ani silamaw bɛɛ ye; Ale le ye masa fonisere ye min be sɔnni ke ka wasa, tano be Alla ye, danfenw bɛɛ lamɔbaga.

Ani nɛma ni kisi be an ka kira Muhamadu kan, ani a ya so mogɔw ani a ya sahabaw bɛɛ lajɛni.

A dafala a sɛɛɛbaga bolo.

Muhammadu Al-Salihi Al-Uthaymin

الفهرس

Fɔkasurunya Silamaya dousoukouna-siri la	2
Fɔkasurunya Silamaya dusukuna-siri la	2
kouma ꝑɛ bila.....	2
.....	2
Silamaya dina.....	4
Silamaya losenw.....	8
Silamaya dusukouna-siri sinsin fɛnw	12
ka limaniya Alla kɔɔtani ma.....	13
Limaniya meɓekew ma	29
Ka limaniya gafew (kitabuw) ma	35
Limaniya cidenw ma.....	36
Limaniya lon laban ma.....	44
ka limaniya latige ma.....	63
Silamaya dusukuna-siri lapiniw	74